

Ammatillisten tutkintojen kehittämisperiaatteet ja asema koulutusjärjestelmässä

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:1

Ammatillisten tutkintojen kehittämisperiaatteet ja asema koulutusjärjestelmässä

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:1

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/julkaisut>

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2007

ISBN 978-952-485-284-5 (nid./htf)

ISBN 978-952-485-285-2 (PDF)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2007:1

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
30.1.2007

<p>Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)</p> <p>Puheenjohtaja: Jorma Ahola Sihteeri: Jouni Kyllönen</p>	<p>Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä</p>	
	<p>Toimeksiantaja Opetusministeriö</p>	
	<p>Toimielimen asettamispv 14.2.2006</p>	<p>Dnro 6/040/2006</p>
<p>Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Ammatillisten tutkintojen kehittämisperiaatteet ja asema koulutusjärjestelmässä (Principerna för att utveckla de yrkesinriktade examina och deras ställning i utbildningssystemet)</p>		
<p>Julkaisun osat Muistio + liite</p>		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opetusministeriö asetti 14.2.2006 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus periaatteiksi, joiden mukaisesti ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja tulee kehittää ja ammatillisten tutkintojen asema koulutusjärjestelmässä selkiyttää.</p> <p>Työryhmä arvioi ammatillista tutkintojärjestelmää erityisesti sen suhteen, (1) miten tehokkaasti se toimii toisaalta omana järjestelmänään ja toisaalta osana koulutus- ja tutkintojärjestelmän kokonaisuutta, (2) miten se tukee nuorten siirtymistä työelämään, (3) miten se tukee työelämässä toimivien osaamisen ylläpitämistä ja kehittämistä sekä ammatin vaihtamista, (4) miten se kykenee joustamaan osaamistarpeiden muutoksiin ja tukemaan elinikäisen oppimisen toteutumista. Työryhmä katsoo ammatillisen tutkintojärjestelmän ja sen suhteen koulutus- ja tutkintojärjestelmän kokonaisuuteen olevan pääosin toimiva, mutta tekee myös kehittämisehdotuksia. Työryhmän ehdotukset ovat tiivistetysti seuraavat:</p> <p><i>Ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuus ja tehokkuus:</i> ammatilliseen tutkintojärjestelmään kuuluvia tutkintotyyppejä (apt, at, eat) tulee kehittää ja hallinnoida kokonaisuutena; kaikilla ammattialoilla tulee selvittää mahdollisuudet jäsentää tutkinnot ammattialarajat ylittäviksi siten, että ne tarjoavat suorittajille laajaa valinnaisuutta; kaikilla ammattialoilla tulee selvittää mahdollisuudet sisällyttää ammatilliseen perustutkintoon ammattitutkinnon ja ammattitutkintoon erikoisammattitutkinnon osa tai osia.</p> <p><i>Ammatin vaihtaminen työuran aikana:</i> kaikilla aloilla tulee selvittää mahdollisuudet sisällyttää ammatilliseen tutkintojärjestelmään ammattialalta toiselle siirtymistä tukevia ammattitutkintoja, joiden sisältöalue on ammatillisia perustutkintoja kohdennetumpi.</p> <p><i>Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden oikeus pyrkiä ammattikorkeakouluun ja yliopistoon:</i> kaikilla ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon ja erikoisammattitutkinnon suorittaneilla tulee olla yleinen jatko-opintokelpoisuus ammattikorkeakouluun ja yliopistoon.</p> <p><i>Yliopistojen täydennyskoulutuksen subde erikoisammattitutkintoihin:</i> yliopistojen täydennyskoulutuksen rahoitukselliset ja toiminnalliset ongelmat tulee ratkaista niin, että yliopistotutkinnon omaavien osallistuminen erikoisammattitutkintoihin ja niihin valmistavaan koulutukseen säilyy tasolla, joka takaa mahdollisuudet resursoida erityisesti oppisopimuskoulutusta jatkossa entistä kattavammin perus- ja toisen asteen tutkinnon suorittaneille.</p> <p><i>Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen subde ammattipätevyden tunnustamisesta annettuun direktiiviin:</i> koska direktiivin soveltamisessa ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin on tulkinnanvaraisuutta, tulee ammattipätevyden tunnustamisdirektiivin voimaan saattamisen yhteydessä ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettuun lakiin sisällyttää säännökset, joiden mukaan ammattitutkinto kuuluu direktiivin 11 artiklassa tarkoitetulle pätevyystasolle b) ja erikoisammattitutkinto tasolle c).</p> <p>Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti esittänyt kehittämisperiaatteita. Työryhmä katsoo, että sen esitysten taloudelliset vaikutukset tulee analysoida jatkovalmistelun yhteydessä.</p>		
<p>Avainsanat Ammatilliset tutkinnot, tutkintojärjestelmä</p>		
<p>Muut tiedot</p>		
<p>Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:1</p>	<p>ISSN 1458-8102</p>	<p>ISBN 978-952-485-284-5 (nid.) 978-952-485-285-2 (PDF)</p>
<p>Kokonaissivumäärä 46</p>	<p>Kieli suomi</p>	<p>Hinta</p>
<p>Jakaja Yliopistopaino</p>	<p>Kustantaja Opetusministeriö</p>	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
30.1.2007

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Ordförande: Jorma Ahola Sekreterare: Jouni Kyllönen	Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
	Datum för tillsättande av 14.2.2006	Dnro 6/040/2006
Publikation (även den finska titeln) Principerna för att utveckla de yrkesinriktade examina och deras ställning i utbildningssystemet (Ammatillisten tutkintojen kehittämissperiaatteeet ja asema koulutusjärjestelmässä)		
Publikationens delar Promemoria + bilaga		
Sammandrag De yrkesinriktade grundexamina, yrkesexamina och specialyrkesexamina granskades av en arbetsgrupp som undervisningsministeriet tillsatte 14.2.2006. Arbetsgruppen hade i uppgift att lägga fram ett förslag på principer för hur de här examina skall utvecklas och hur deras ställning i utbildningssystemet skall klarläggas. Arbetsgruppen bedömde det yrkesinriktade examenssystemet speciellt med avseende på (1) hur effektivt det fungerar dels som ett eget system, dels som en del i utbildnings- och examenssystemet, (2) hur det stöder de ungas inträde på arbetsmarknaden, (3) hur det upprätthåller och utvecklar kunskandet hos de personer som är verksamma i arbetslivet och hur det stöder en omläggning i yrket, (4) hur det förmår anpassa sig till förändringar i kunskapsbehoven och hur det stöder förverkligandet av livslångt lärande. Arbetsgruppen anser att det yrkesinriktade examenssystemet på det hela taget fungerar väl dels som ett eget system, dels som en del av utbildnings- och examenssystemet. Arbetsgruppen lägger också fram utvecklingsförslag, som i komprimerad form är följande: <i>Det yrkesinriktade examenssystemets flexibilitet och effektivitet:</i> Examenstyperna (yrkesinriktade grundexamina, yrkesexamina, specialyrkesexamina) inom det yrkesinriktade examenssystemet skall utvecklas och administreras som en helhet. Inom alla yrkesbranscher skall man utreda möjligheterna att lägga upp examina så att de överskrider de branschvisa gränserna och så att de erbjuder de studerande omfattande valbarhet. Inom alla yrkessektorer skall man reda ut möjligheterna att i den yrkesinriktade grundexamen ta in element från yrkesexamen. På motsvarande sätt skall man reda ut hur det i en yrkesexamen går att infoga delar från en specialyrkesexamen. <i>Att skaffa sig ett annat yrke under pågående yrkeskarriär:</i> Inom alla branscher skall man reda ut möjligheterna att i det yrkesinriktade examenssystemet ta in sådana yrkesexamina som stöder övergången från en bransch till en annan. De här yrkesexaminas är till sitt innehåll mera specifika än de yrkesinriktade grundexamina. <i>Rätt för personer med yrkesexamen att söka till yrkeshögskolor och universitet:</i> personer som har avlagt en yrkesinriktad grundexamen, en yrkesexamen eller en specialyrkesexamen skall ha allmän behörighet för fortsatta studier i en yrkeshögskola och vid universitet. <i>Förhållandet mellan universitetens fortbildning och specialyrkesexamina:</i> de finansiella och verksamhetsanknutna problemen inom universitetens fortbildning skall lösas så att andelen personer med en universitetsexamen som deltar i specialyrkesexamina och i utbildning som förbereder för dem hålls på en nivå som gör det möjligt att i framtiden tilldela läroavtalsutbildningen sådana resurser att ett ökande antal personer med en examen på grundstadiet och andra stadiet kan utnyttja läroavtalsutbildning. <i>Förhållandet mellan yrkes- och specialyrkesexamina och direktivet om erkännande av yrkeskvalifikationer:</i> att tillämpa direktivets bestämmelser på yrkes- och specialyrkesexamina är inte entydigt. När direktivet om erkännande av yrkeskvalifikationer sätts i kraft skall man i lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning ta in bestämmelser enligt vilka yrkesexamen hör till kvalifikationsnivå b) i direktivet om erkännande av yrkeskvalifikationer. På motsvarande sätt hör en specialyrkesexamen till kvalifikationsnivå c). I enlighet med sitt uppdrag lägger arbetsgruppen fram vissa utvecklingsprinciper. Arbetsgruppen anser att man i samband med den fortsatta beredningen skall analysera förslagets ekonomiska konsekvenser.		
Nyckelord yrkesinriktade examina, examenssystemet		
Övriga uppgifter		
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2007:1	ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-284-5 (htf.) 978-952-485-285-2 (PDF)
Sidoantal 46	Språk finska	Pris
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet

Description

Publisher Ministry of Education		Date of publication 30.1.2007	
Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Chair: Jorma Ahola Secretary: Jouni Kyllönen		Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland	
		Contracted by Ministry of Education	
		Committee appointed on 14.2.2006	Dnro 6/040/2006
Name of publication Ammatillisten tutkintojen kehittämisperiaatteet ja asema koulutusjärjestelmässä (Report of the committee on the development premises and the status of vocational qualifications in the education system)			
Parts Memorandum + appendixe			
Abstract On 14 February 2006 the Ministry of Education appointed a committee to make recommendations for the principles according to which vocational qualifications, further vocational qualifications, and specialist vocational qualifications should be developed and for the clarification of their status in the education system. The committee reviewed the vocational qualifications system especially to find out (1) how efficiently it works both as a system of its own and as part of the education and qualifications systems; (2) how it supports young people's transition to working life; (3) how it supports those active in working life in updating and upgrading their competencies and retraining; (4) how it responds to changes in knowledge needs and supports the realisation of lifelong learning. The committee sees that the vocational qualifications system and its relation to the entity of the education and vocational qualifications system mainly works well, but makes some recommendations for further development: <i>Flexibility and efficiency:</i> the three qualification categories must be developed and administered as an entity; in all fields, measures should be taken to explore possibilities to define the qualifications as crossing occupational boundaries so that they offer a wide range of options for the students and possibilities to enable students to include some part or parts of a further vocational qualification in the initial vocational qualification and some part or parts of a specialist vocational qualification in the further vocational qualification. <i>Change of vocation during the work career:</i> in all fields, possibilities should be explored to include in the qualifications system further vocational qualifications which support the change of vocation and are more focused/specialised in content than vocational qualifications. <i>Access to polytechnics and universities:</i> all those with a vocational, further vocational and specialist vocational qualification should have general eligibility for polytechnics and universities. <i>University continuing education in relation to specialist vocational qualifications:</i> the problems relating to the financing and operation of university continuing education should be solved to keep the participation of university graduates in training for specialist vocational qualifications at a level which enables the apprenticeship training resources to be allocated more extensively to those with primary certificate and secondary qualifications. <i>Further and specialist vocational qualifications in relation to the recognition of qualifications Directive:</i> there is room for interpretation in the application of the Directive to further and specialist vocational qualifications, and therefore, when the Directive is implemented in Finland, it is necessary to include provisions in the Adult Education and Training Act under which the vocational qualification belongs to level (b) and the specialist vocational qualification to level (c), as specified in Article 11 of the Directive. According to its assignment, the committee put forward principles for development and sees that the economic impact of the proposed measures can be analysed in connection with further preparation.			
Other information			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2007:1		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-284-5 (pbk.) 978-952-485-285-2 (PDF)
Number of pages 46	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Press		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 14.2.2006 työryhmän, jonka tehtävänä on laatia ehdotus periaatteiksi, joiden mukaisesti ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja tulee kehittää ja ammatillisten tutkintojen asema koulutusjärjestelmässä selkiytetään. Työryhmän tuli myös laatia ehdotus tarvittavista säädösmuutoksista.

Työryhmän tuli käsitellä ehdotuksissaan ainakin

- ammatillisissa tutkinnoissa vaadittavan osaamisen laajuutta ja vaativuustasoa,
- ammatillisten tutkintojen rakennetta ja muodostumissääntöjä,
- työelämään tulevien nuorten ja työelämässä jo toimineiden aikuisten erityispiirteiden vaikutuksia ammatillisen tutkintojärjestelmän rakentumiseen, sekä
- erikoisammattitutkintoja ja niiden suhdetta ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen erikoistumisopintoihin ja muihin laajoihin täydennyskoulutusohjelmiin sekä ammatillisten tutkintojen tuottamaa kelpoisuutta jatko-opintoihin ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa.

Työryhmän tuli ottaa työssään huomioon ammatillisten tutkintojen asemointiryhmän, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän, elinikäinen oppiminen yliopistoissa -työryhmän sekä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä -työryhmän muistiot ja niistä annetut lausunnot sekä kehitteillä oleva eurooppalainen tutkintojen viitekehys.

Työryhmän puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui opetusneuvos Jorma Ahola opetusministeriöstä sekä jäseniksi seuraavat henkilöt: koulutus- ja työvoimapolitiittinen asiantuntija Jari-Pekka Jyrkänne Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:sta, erityisasiantuntija Merja Laamo AKAVA:sta, koulutuspolitiittinen asiamies Petri Lempinen Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:sta, johtaja Martti Pallari Suomen Yrittäjät ry:stä, asiantuntija Heikki Suomalainen Elinkeinoelämän keskusliitto EK:sta, johtaja Olli-Pekka Väänänen Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK:sta, toiminnanjohtaja Johan Hahkala Koulutuksen järjestäjien yhdistyksestä, rehtori Risto Ilomäki ARENE:sta, rehtori Timo Karkola Ammatillisten aikuiskoulutuskeskusten rehtorit ry:stä, rehtori Kirsti Kosonen Ammatillisten oppilaitosten rehtoriliitto ARL:stä, professori Pekka Ruohotie Suomen yliopistojen rehtorien neuvostosta, erityisasiantuntija Inkeri Toikka Suomen Kuntaliitosta, suunnittelija Ville Heinonen, kehittämispäällikkö Kirsti Kylä-Tuomola, ylitarkastaja Seija Rasku ja opetusneuvos Mika Tammilehto opetusministeriöstä sekä opetusneuvos Sirkka-Liisa Kärki Opetushallituksesta.

Työryhmän sihtseereiksi opetusministeriö kutsui projektipäällikkö Jouni Kyllösen AEL:stä ja koulutuspäällikkö Sari Hangan Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmeniasta. Sari Hanka ei muiden tehtäviensä vuoksi voinut osallistua työryhmän työhön 9.5.2006 jälkeen.

Työryhmä on kuullut asiantuntijoina opetusneuvos Marketta Saarista Opetushallituksesta, vanhempaa hallitussihtseeri Maiju Tuomista opetusministeriöstä sekä johtaja Kari Seppälää Turun yliopistosta.

Koulutuksen arviointineuvosto on parhaillaan opetusministeriön toimeksiannosta toteuttamassa näyttötutkintojärjestelmän toimivuuden arviointia. Toimeksiannon mukaan arvioinnissa tulee selvittää, miten näyttötutkintojärjestelmän toimintamuodot ja -tavat, erityisesti kolmikantainen valmistelu ja tutkintotoimikuntajärjestelmä kykenevät ottamaan työelämän tarpeet huomioon ja millaisia kehittämistarpeita on olemassa, ja mitkä tekijät (esim. lainsäädäntö, rahoitusjärjestelmä, näyttötutkintojen järjestämistavat) vaikuttavat näyttötutkintojärjestelmän tuotokseen / tuloksiin (tutkintojen suorittaminen, opiskeluaajat, henkilökohtaistaminen). Arvioinnin on määrä valmistua maaliskuussa 2007.

Työryhmän tuli saada työnsä päätökseen 30.11.2006 mennessä.

Saatuana muistionsa valmiiksi työryhmä jättää sen kunnioittavasti opetusministeriölle. Muistioon sisältyy erityisasiantuntija Merja Laamon lausuma sekä opetusneuvos Sirkka-Liisa Kärjen, opetusneuvos Mika Tammilehdon ja ylitarkastaja Seija Raskun eriyvä mielipide.

Helsingissä 20.12.2006

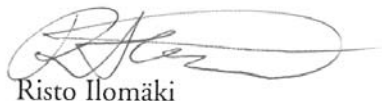

Jorma Ahola

Johan Hakkala

Ville Heinonen

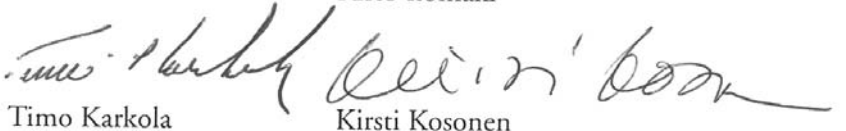

Risto Ilomäki

Jari-Pekka Jyrkänne

Timo Karkola

Kirsti Kosonen

Kirsti Kylä-Tuomola

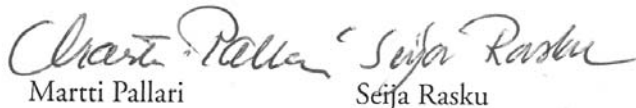
Sirkka-Liisa Kärki

Merja Laamo

Petri Lempinen

Martti Pallari

Seija Rasku

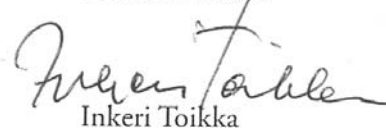
Pekka Ruohotie

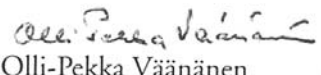
Heikki Suomalainen

Mika Tammilehto

Inkeri Toikka

Olli-Pekka Väänänen

Jouni Kyllönen

Sisältö

I LÄHTÖKOHDAT

1	Johdanto	10
2	Muistiossa käytettyjä käsitteitä	11
2.1	Tutkinto ja tutkintotodistus	11
2.2	Ammatillinen tutkinto, ammatillinen tutkintojärjestelmä ja tutkintotyyppi	11
2.3	Opetussuunnitelmaperusteinen tutkinto ja näyttötutkinto	12
3	Ammatillisissa tutkinnoissa edellytetty osaaminen	13
4	Ammatillisten tutkintojen funktioista	15
5	Osallistuminen ja rahoitus	16
5.1	Ammatillinen tutkintojärjestelmä ja siihen liittyvä koulutus määrällisesti	16
5.2	Ammatillisen tutkintojärjestelmän ja siihen liittyvän koulutuksen rahoitus	18

II TYÖRYHMÄN ARVIO KEHITTÄMISTARPEISTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

1	Arvioinnin lähtökohdat	20
2	Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittäminen	22
2.1	Ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuus ja tehokkuus	22
2.1.1	Ammatilliseen tutkintojärjestelmään sisällytettävistä tutkinnoista ja tutkintovaatimuksista päättäminen kokonaisuutena	23
2.1.2	Tutkintojen modulointi perusedellytyksenä	23
2.1.3	Laaja valinnaisuus jäsentymisperiaatteena	24
2.2	Siirtyminen työelämään ja osaamisen kehittäminen ja ylläpitäminen työuran aikana	27
2.3	Ammatin vaihtaminen työuran aikana	28

3	Ammatillisen tutkintojärjestelmän suhde ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin	30
3.1	Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden oikeus pyrkiä ammattikorkeakouluun ja yliopistoon	30
3.1.1	<i>Ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden nykyinen jatko-opintokelpoisuus</i>	31
3.1.2	<i>Ammatti- tai erikoisammattitutkinnon suorittaneiden nykyinen jatko-opintokelpoisuus</i>	31
3.1.3	<i>Työryhmän ehdotus</i>	31
3.2	Yliopistojen täydennyskoulutus ja ammatilliset tutkinnot	32
3.3	Ammattikorkeakoulujen aikuis- ja täydennyskoulutus ja ammatilliset tutkinnot	34
4	Ammatillisten tutkintojen eurooppalainen ulottuvuus	36
4.1	Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen suhde ammattipätevyden tunnustamisesta annettuun direktiiviin	36
4.2	Eurooppalainen tutkintojen viitekehys	39
	Liite. Ammatillisten perustutkintojen katvealueita täydentävät ammattitutkinnot	41
	Lausuma ja eriävä mielipide	44
	Erytisasiantuntija Merja Laamon lausuma	44
	Opetusneuvos Sirkka-Liisa Kärjen, Ylitarkastaja Seija Raskun ja opetusneuvos Mika Tammilehdon eriävä mielipide	45

I LÄHTÖKOHDAT

1 Johdanto

Valtioneuvosto hyväksyi 4.12.2004 vuosia 2003–2008 koskevan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman. Sen mukaan suunnitelmakaudella *“laaditaan periaatteet, joiden mukaisesti ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja kehitetään ja asema koulutusjärjestelmässä selkiytetään”*.

Tehtävän ensimmäisenä vaiheena opetusministeriö asetti 24.8.2004 selvitysryhmän, jonka tehtävänä oli esittää arvio ammatillisten perustutkintojen, ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen muodostaman ammatillisen tutkintojärjestelmän nykytilasta. Tämän ammatillisten tutkintojen asemointiryhmäksi itsensä nimenneen ryhmän jäsenet edustivat opetusministeriötä ja Opetushallitusta. Ryhmä luovutti muistionsa opetusministeriölle 5.9.2005 (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:28). Pääosan muistiosta muodostaa toimeksiannon mukainen laaja nykytilan kuvaus. Ryhmä halusi lisäksi esittää näkemyksensä siitä, millaisin periaattein ammatillista tutkintojärjestelmää voitaisiin kehittää, ja sisällytti muistioon keskustelun herättämiseksi joitakin kehittämisehdotuksia.

Tehtävän toisena vaiheena opetusministeriö asetti tämän muistion kirjoittaneen työryhmän, jossa ovat edustettuina myös työelämän ja eri oppilaitosmuotojen etujärjestöt. Koska ammatillisesta tutkintojärjestelmästä on olemassa tuore kokonaiskuvaus, ei tähän muistioon sisälly kattavaa nykytilan kuvausta. Nykytilaa kuvataan siinä määrin kuin on tarpeen työryhmän ehdotusten perustelemiseksi ja niiden ymmärtämiseksi.

2 Muistiossa käytettyjä käsitteitä

2.1 Tutkinto ja tutkintotodistus

Yleiskieltä kuvaavan Kielitoimiston sanakirjan mukaan tutkinto on “määräalan opintojen, oppinäytteiden, kuulustelujen yms. kokonaisuus, jonka suorittaminen us. tuottaa jnk oppiarvon, oikeuden t. kelpoisuuden; tällainen suoritus tilaisuus”. Yleiskielen kautta meillä on siis yhteinen hahmo käsitteelle tutkinto. Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämisperiaatteita pohtiva työryhmä tarvitsee kuitenkin täsmällisemmän määritelmän. Määritelmän tulee kattaa käsitteen olennaiset ulottuvuudet, joita voidaan sitten käyttää jäsentämään kehittämisperiaatteista käytävää keskustelua.

Työryhmä katsoo, että tarkoituksenmukaisinta on pitää lähtökohtana eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen valmistelussa käytettyä määritelmää, josta on jo olemassa pitkälle menevä yksimielisyys. Viitekehyksen erilaisesta käyttötarkoituksesta johtuen on määritelmää kuitenkin ollut tarpeen hieman muotoilla.

Työryhmä tarkoittaa **tutkintotodistuksella** arviointi- ja validointiprosessiin perustuvaa toimivaltaisen viranomaisen antamaa todistusta siitä, että henkilö omaa ennalta määriteltujen vaatimusten mukaisen osaamisen.

Tutkinnoilla työryhmä tarkoittaa niitä osaamisvaatimusten kokonaisuuksia, joista tutkintotodistus voidaan myöntää.

2.2 Ammatillinen tutkinto, ammatillinen tutkintojärjestelmä ja tutkintotyyppi

Ammatillisilla tutkinnoilla työryhmä tarkoittaa ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain mukaisia tutkintoja eli ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja. Näiden tutkintojen muodostamasta kokonaisuudesta käytetään tässä muistiossa nimitystä **ammattillinen tutkintojärjestelmä**. Päätökset siitä, mitä tutkintoja ammatilliseen tutkintojärjestelmään kuuluu, tekee edellä mainittujen lakien mukaan opetusministeriö. Ammatillisiksi tutkinnoiksi ei tässä muistiossa katsota ammattikorkeakoululain tai yliopistolain mukaisia tutkintoja, vaikka osa niistä onkin ammatillisesti suuntautuneita.

Ammatillisista perustutkinnoista, ammattitutkinnoista ja erikoisammattitutkinnoista työryhmä käyttää nimitystä **tutkintotyyppi**.

2.3 Opetussuunnitelmaperusteinen tutkinto ja näyttötutkinto

Ammatillisesta koulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettujen lakien mukaan ammatillinen perustutkinto voidaan suorittaa joko opetussuunnitelmaperusteisesti tai näyttötutkintona. Tutkinnon osaamisvaatimukset ovat samat riippumatta tutkinnon suorittamisavasta. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain mukaan ammatti- ja erikoisammattitutkinto voidaan suorittaa vain näyttötutkintona.

Kun tutkinto suoritetaan **opetussuunnitelmaperusteisesti**, niin tutkintotodistuksen myöntävä toimivaltainen viranomainen on koulutuksen järjestäjä, jolle opetusministeriö on myöntänyt ammatillisen peruskoulutuksen järjestämisluvan. Osaamisvaatimukset ja opintojen tavoitteet määritellään Opetushallituksen hyväksymissä valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa.

Tutkintotodistus myönnetään, kun henkilö on suorittanut hyväksyttävästi opetussuunnitelman perusteiden mukaiset opinnot ja niihin liittyvät ammattiosaamisen näytöt. Arviointi ja validointi tapahtuu opintojen yhteydessä koulutuksen järjestäjän asettaman toimielimen hyväksymällä tavalla. Validointiprosessissa opiskelija voi saada osan opinnoista korvatuksi asiakirjoin osoitetulla aikaisemmalla osaamisella.

Kun tutkinto suoritetaan **näyttötutkintona**, niin tutkintotodistuksen myöntävä toimivaltainen viranomainen on Opetushallituksen asettama tutkintotoimikunta. Osaamisvaatimukset määritellään Opetushallituksen hyväksymissä valtakunnallisissa tutkinnon perusteissa. Tutkintotodistus myönnetään, kun henkilö on osoittanut, että hän omaa tutkinnon perusteissa edellytetyn osaamisen. Arviointi ja validointi tapahtuu erillään koulutuksesta. Validointiprosessissa voidaan henkilön osaamista kuvaavien asiakirjojen perusteella katsoa, että tutkinnon suorittaja on osoittanut osan edellytetyistä osaamisesta.

3 Ammatillisissa tutkinnoissa edellytetty osaaminen

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaan ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen. Lisäksi koulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä tukea elinikäistä oppimista. Näyttötutkintona suoritettavassa ammatillisessa perustutkinnossa osoitetaan ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain mukaan ammattitaidon saavuttamisen edellyttämät tiedot ja taidot. Ammatillisista perustutkinnoista annetun opetusministeriön asetuksen mukaan kaikkien ammatillisten perustutkintojen laajuus on 120 opintoviikkoa.

Tutkintojen rakenteesta ja yhteisistä opinnoista ammatillisessa peruskoulutuksessa annetun valtioneuvoston päätöksen mukaan opetussuunnitelman perusteet tulee laatia siten, että tutkinto tuottaa laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin ja erikoistuneeman osaamisen ja työelämän edellyttämän ammattitaidon yhdellä tutkinnon osa-alueella. Opetushallituksen hyväksymien opetussuunnitelmien perusteiden mukaan tavoitteena on, että henkilö voi ammatillisen perustutkinnon suorittuaan sijoittua työelämään, suoriutua alan vaihtelevista tehtävistä myös muuttuvissa oloissa sekä kehittää ammattitaitoaan läpi elämän. Koska ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelmien perusteet ja tutkintojen perusteet on kirjoitettu edellytetyn ammatillisen osaamistason suhteen yhteneväisiksi, edellä kuvattu koskee myös näyttötutkintona suoritettavia ammatillisia perustutkintoja.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain mukaan ammattitutkinnossa osoitetaan alan ammattityöntekijältä edellytetty ammattitaito ja erikoisammattitutkinnossa alan vaativimpien työtehtävien hallinta. Opetushallituksen julkaiseman näyttötutkinto-oppaan mukaan ammattitutkinnoissa on ammattitaitovaatimukset määritelty tasollisesti siten, että henkilö, jolla on alan peruskoulutus tai sitä vastaavat tiedot ja lisäksi täydentäviä sekä syventäviä opintoja ja noin kolmen vuoden työkokemus, pystyy todennäköisesti suoriutumaan ko. ammattitutkinnosta. Erikoisammattitutkinnoissa on ammattitaitovaatimukset oppaan mukaan määritelty siten, että henkilö, jolla on alan peruskoulutus tai sitä vastaavat tiedot ja lisäksi täydentäviä ja syventäviä opintoja ja noin viiden vuoden työkokemus, pystyy todennäköisesti suoriutumaan ko. erikoisammattitutkinnosta. Tutkintotodistuksen saamisen

ainoa kriteeri kuitenkin on, että tutkinnon suorittaja osoittaa näytöissä tutkinnon perusteissa edellytetyn osaamisen. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen laajuutta ei ole määritelty opintoviikkoina tai -pisteinä.

Ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelmien perusteiden mukaan ammatilliset opintokokonaisuudet on muodostettu työelämän toimintakokonaisuuksien pohjalta. Opintokokonaisuuksien tavoitteet on määritelty sellaisena kiitettävän tasoisena osaamisena, jota työelämässä toimiminen ja sen kehittäminen edellyttävät. Keskeiset sisällöt on määritelty ydintoimintoina ja tehtävinä, jotka kullakin toiminta-alueella on hallittava. Lisäksi on määritelty tyydyttävä taso eli sellainen osaaminen, joka kaikkien tutkinnon suorittaneiden on työllistyäkseen vähintään saavutettava.

Näyttötutkintojen perusteiden mukaan näyttötutkintojen osat ovat työelämästä ja sen kehittymistarpeista johdettuja ammattipätevyyden osa-alueita, jotka voidaan erottaa luonnollisesta työprosessista itsenäiseksi ja arvioitavaksi kokonaisuudeksi.

4 Ammatillisten tutkintojen funktioista

Yksilön näkökulmasta tutkinnossa vaadittavan osaamisen hankkiminen on tavoitteellinen ja pitkäjänteinen tapa kehittää omaa osaamista niin, että hankittua osaamista pystyy hyödyntämään kilpailuvalttina työmarkkinoilla. Suoritettu tutkinto ja siitä saatu tutkintotodistus toimii viestintävälineenä, joka kertoo ulkopuolisille yksilön osaamisesta ja siitä, että yksilö täyttää tietyt yhteisesti määritellyt osaamisen kriteerit. Työmarkkinoille sijoittumisen kannalta tutkinto voi toimia myös vaihdannan välineenä – “valuuttana” – joka voi vaikuttaa niin työtehtäviin sijoittumiseen kuin palkkaukseenkin.

Viime kädessä työelämässä menestyminen edellyttää osaamista, ei niinkään suoritettuja tutkintoja. Todistus yleisesti tunnetun ja tunnustetun tutkinnon suorittamisesta on kuitenkin työntekijälle helppo tapa osoittaa osaaminen ja työnantajalle luotettava tapa varmistaa osaamisen olemassaolo. Tutkintojen merkitys ammattiyhdistyksen ja arvostuksen osoittajana on merkittävä.

Yhteiskunnan näkökulmasta tutkinnot ja niissä edellytetyn osaamisen hankkimisen tukeminen ovat keino kasvattaa väestön osaamisen tasoa ja tuottavuutta. Kansainvälisiin luokituksiin sijoitettuina tutkinnot ovat myös keino arvioida väestön osaamistasoa ja sen kehittymistä suhteessa muihin maihin.

5 Osallistuminen ja rahoitus

5.1 Ammatillinen tutkintojärjestelmä ja siihen liittyvä koulutus määrällisesti

Ammatillisia perustutkintoja on nykyisin 53 ja niihin kuuluu yhteensä 117 koulutusohjelmaa. Ammattitutkintoja on 178 ja erikoisammattitutkintoja 119.

Ammatillisen peruskoulutuksen järjestäjiä, joilla on oikeus myöntää opetussuunnitelmaperusteisesti suoritetun ammatillisen perustutkinnon tutkintotodistuksia, on tällä hetkellä 180.

Kolmikantaisia koulutustoimikuntia, joiden yhtenä tehtävänä on käsitellä Opetushallituksen vahvistettavaksi kuuluvien opetussuunnitelmien ja näyttötutkintojen perusteet, on nykyisin 33.

Kolmikantaisia tutkintotoimikuntia, joilla on oikeus myöntää näyttötutkintona suoritettavien ammatillisten perustutkintojen, ammattitutkintojen ja/tai erikoisammattitutkintojen tutkintotodistuksia, on tällä hetkellä 176. Niissä on yhteensä 1 364 jäsentä. Tutkintotoimikuntien toimialaan kuuluvien tutkintojen tyyppin mukaan toimikunnat jakautuvat seuraavasti.

Toimialaan kuuluu

- vain perustutkinto(ja)	22 toimikuntaa
- vain ammattitutkinto(ja)	40 toimikuntaa
- vain erikoisammattitutkinto(ja)	11 toimikuntaa
- perus- ja ammattitutkinto(ja)	19 toimikuntaa
- ammatti- ja erikoisammattitutkinto(ja)	26 toimikuntaa
- perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinto(ja)	58 toimikuntaa
- yhteensä	176 toimikuntaa

Tilastokeskuksen tilastojulkaisujen mukaan ammatillisen tutkinnon suorittaneita on vuonna 2004 ja 2005 ollut vuosittain lähes 60 000. Tarkempi jakautuma on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Ammatillisen tutkinnon suorittaneet vuosina 2004 ja 2005

Tutkinto	Suorittaneita	
	2004	2005
Ammatillinen perustutkinto	40 505	40 699
- opetussuunnitelmaperusteinen	31 626	31 375
- näyttötutkinto	8 879	9 324
Ammattitutkinto	12 533	12 915
Erikoisammattitutkinto	3 640	4 583
Yhteensä	56 678	58 197

Opetussuunnitelmaperusteinen tutkinto suoritetaan opintojen yhteydessä. Lisäksi valtaosa näyttötutkinnon suorittaneista on osallistunut tutkintoon valmistavaan koulutukseen. Vuonna 2003 näyttötutkinnon suorittaneista vain 3 % osallistui tutkintoon ilman valmistavaa koulutusta. Valmistava koulutus voi olla kokonaan työnantajan tai opiskelijan itsensä rahoittamaa, mutta valtaosa siitä on julkisen hallinnon kokonaan tai pääosin rahoittamaa. Taulukossa 2 on esitetty opetushallinnon rahoittaman tutkintotavoitteisen ammatillisen koulutuksen kokonaisopiskelijamäärät vuonna 2004. Työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta vastaavaa lukua ei ole saatavissa. Vuonna 2004 suoritti ammatillisen tutkinnon työvoimapolitiittisen koulutuksen yhteydessä 5 460 henkilöä, minkä lisäksi 3 660 suoritti tutkinnon osan tai osia.

Taulukko 2. Opetushallinnon rahoittaman tutkintotavoitteisen ammatillisen koulutuksen opiskelijat vuonna 2004

Tutkinto	Opiskelijoita
Ammatillinen perustutkinto	165 657
- opetussuunnitelmaperusteinen	123 208
- näyttötutkintoon valmistava	42 449
Ammattitutkinto	47 501
Erikoisammattitutkinto	17 665
Yhteensä	230 823

Taulukossa 3 on esitetty opetushallinnon rahoittaman tutkintotavoitteisen ammatillisen koulutuksen uudet opiskelijat vuonna 2004. Taulukon tarkoituksena on kuvata kokonaisopiskelijamäärien sisällä tapahtuvaa opiskelijoiden vuotuista vaihtuvuutta.

Taulukko 3. Opetushallinnon rahoittaman tutkintotavoitteisen ammatillisen koulutuksen uudet opiskelijat vuonna 2004

Tutkinto	Uusia opiskelijoita
Ammatillinen perustutkinto	59 820
- opetussuunnitelmaperusteinen	48 815
- näyttötutkinto	11 005
Ammattitutkinto	16 454
Erikoisammattitutkinto	2 142
Yhteensä	78 416

Ammatillisia tutkintoja suorittavien tavoitteet ja elämäntilanne voivat olla sellaiset, että he eivät välttämättä tavoittele koko tutkinnon suorittamista tai koko tutkinnon suorittaminen on vasta pitemmän aikavälin tavoite. Osatutkinto on heidän näkökulmastaan riittävä tavoite. Toisaalta kaikki koko tutkintoa suorittavat eivät suoriudu tutkinnosta heti kokonaan. Taulukossa 4 on esitetty näyttötutkintoihin osallistuneiden ja koko- ja osatutkinnon suorittaneiden määrät vuonna 2005.

Taulukko 4. Näyttötutkintoihin osallistuneet sekä koko- ja osatutkinnon suorittaneet vuonna 2005

Tutkinto	Näyttötutkintoihin osallistuneet	Koko tutkinnon suorittaneet	Osatutkinnon suorittaneet
Ammatillinen perustutkinto	22 906	10 038	6 353
Ammattitutkinto	28 054	14 288	8 530
Erikoisammattitutkinto	7 581	4 897	2 494
Yhteensä	58 541	29 223	13 429

5.2 Ammatillisen tutkintojärjestelmän ja siihen liittyvän koulutuksen rahoitus

Ammatilliset perustutkinnot ja oppilaitosmuotoinen ammatillinen peruskoulutus

Ammatilliseen perustutkintoon johtava opetussuunnitelmaperusteinen oppilaitosmuotoinen koulutus rahoitetaan valtionosuusjärjestelmällä, joka perustuu porrastettuun vuotuisen opiskelijapaikan yksikköhintaan ja opiskelijapaikkojen toteutuneeseen käyttöön. Toteutunut käyttö lasketaan koulutuksen järjestäjän oppilaitosten tammikuun ja ja syyskuun laskentapäivän opiskelijamäärien painotettuna keskiarvona. Koulutuksen rahoitukseen osallistuvat sekä valtio että kunnat. Keskimääräinen yksikköhinta vuonna 2006 on 8 268 euroa.

Näyttötutkintona suoritettavaan ammatilliseen perustutkintoon valmistava oppilaitosmuotoinen koulutus ja siihen liittyvät tutkintotilaisuudet rahoitetaan edellä kuvatulla tavalla osana kokonaisuutta. Jos valmistavaa koulutusta järjestävällä koulutuksen järjestäjällä ei ole kyseisen tutkinnon järjestämissopimusta tutkintotoimikunnan kanssa, se ostaa tutkintotilaisuuden järjestämissopimuksen omaavalta järjestäjältä. Tutkintotilaisuuden järjestäjän kannalta on tällöin kysymys maksullisesta palvelutoiminnasta.

Lisäksi osalla koulutuksen järjestäjistä rahoitus määräytyy myös koulutuksen tuloksellisuuden perusteella, jossa yhtenä tekijänä on tutkinnon suorittaneiden työelämään sijoittuminen, tutkinnon keskeyttäjien alhainen osuus sekä koulutuksen läpäiseminen normiajassa.

Osallistuminen perustutkintoon ilman valmistavaa koulutusta on erotettu muusta ammatilliseen perustutkintoon johtavan tai valmistavan koulutuksen rahoituksesta. Se rahoitetaan oppilaitosmuotoisen ammatillisen lisäkoulutuksen määrärahoista (jota rahoitusta kuvataan jäljempänä).

Oppisopimuskoulutuksena suoritettavat ammatilliset perustutkinnot

Oppisopimuskoulutuksessa ammatilliset perustutkinnot voidaan suorittaa joko opetussuunnitelmaperusteisesti tai näyttötutkintona. Rahoitus perustuu opiskelijamäärään ja yksikkö-

hintaan. Kunnallisten koulutuksen järjestäjien yksikköhinta vuonna 2006 on 6 367 euroa ja yksityisten 6692 euroa.

Perustutkinnon osien suorittaminen on erotettu muusta oppisopimusperuskoulutuksen rahoituksesta. Opetusministeriön tulkinnan mukaan sellaiset tutkintoon johtamattomat oppisopimuskoulutusjaksojen suoritukset, jotka voidaan lukea tutkinnon osina hyväksi ammatilliseen perustutkintoon, ovat rahoitusta määrättäessä ei-tutkintotavoitteista oppisopimuslisäkoulutusta (jonka rahoitusta kuvataan jäljempänä).

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ja niihin valmistava oppilaitosmuotoinen koulutus

Oppilaitosmuotoinen ammatti- ja erikoisammattitutkintoon valmistava koulutus ja siihen liittyvät tutkintotilaisuudet rahoitetaan osana ammatillisen lisäkoulutuksen valtionosuusjärjestelmää. Rahoitus perustuu opiskelijatyövuosien määrään ja porrastettuun yksikköhintaan. Opiskelijoilta peritään myös kohtuullisia maksuja. Keskimääräinen valtionosuus opiskelijatyövuotta kohti on 7 255 euroa vuonna 2006.

Jos valmistavaa koulutusta järjestävällä koulutuksen järjestäjällä ei ole kyseisen tutkinnon järjestämissopimusta tutkintotoimikunnan kanssa, se ostaa tutkintotilaisuuden järjestämissopimuksen omaavalta järjestäjältä. Tutkintotilaisuuden järjestäjän kannalta on tällöin kysymys maksullisesta palvelutoiminnasta.

Osallistuminen ammatilliseen perustutkintoon, ammattitutkintoon tai erikoisammattitutkintoon ilman valmistavaa koulutusta otetaan rahoitusta määrättäessä huomioon siten, että kukin tutkinnon osa vastaa 8 % täydestä opiskelijatyövuodesta.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ja niihin valmistava oppisopimuskoulutus

Ammatti- ja erikoisammattitutkintoon valmistava oppisopimuskoulutus ja siihen liittyvät tutkintotilaisuudet rahoitetaan osana oppisopimuskoulutuksen valtionosuusjärjestelmää. Rahoitus perustuu vuotuisen oppisopimusten määrään ja kiinteään yksikköhintaan, joka vuonna 2006 on 3 027 euroa.

Opetusministeriön tulkinnan mukaan tutkinnon osaan tai osiin valmistava koulutus on rahoitusta määrättäessä ei-tutkintotavoitteista, jolloin yksikköhinta on alempi. Vuonna 2006 se on 2 186 euroa.

Näyttötutkinnot ja työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus

Ammatilliseen perustutkintoon, ammattitutkintoon ja erikoisammattitutkintoon valmistavaa koulutusta ja tutkintotilaisuuksia rahoitetaan myös työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena.

II TYÖRYHMÄN ARVIO KEHITTÄMISTARPEISTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

1 Arvioinnin lähtökohdat

Valtioneuvosto antoi keväällä koulutuspoliittisen selonteon eduskunnalle. Koulutuksen kehittämiseen vaikuttavina keskeisinä toimintaympäristön muutoksina siinä nähdään globalisaatio ja väestön ikärakenteen muutos. Selonteon analyysi ja johtopäätökset voidaan tiivistää seuraavasti.

Avoimessa maailmantaloudessa kansainvälinen työnjako ja kilpailuympäristö muuttuvat nopeasti. Suomen menestymisen edellytys on, että osaamisen taso ja tuottavuutta kohotetaan kaikilla talous- ja tuotantoelämän aloilla. Monien työvoimavaltaisten alojen työllistyvyys tulee jatkossa edelleen vähenemään. Toisaalta ikärakenteesta johtuva poistuma eräissä tuotantotehtävien ammateissa pitää työvoimatarpeen lähivuosina edelleen suurena. Uusia työpaikkoja syntyy erityisesti palvelusektorille ja korkeaa osaamista vaativiin suunnittelu- ja asiantuntijatehtäviin. Työn sisällöt muuttuvat ja osaamisvaatimukset muuttuvat ja kasvavat. Globaalien markkinoiden muutokset, ammattirakenteen muutokset ja työelämän osaamisvaatimusten kasvu vaikeuttavat koulutustarpeiden ennakoimista. Suomen kilpailutekijöitä globaalissa kilpailussa ovat väestön korkea osaamistaso, huippuosaaminen ja nopea innovaatioiden siirtäminen tuotantoprosessiin. Tulevan kymmenvuotiskauden merkittäviä haasteita on kasvaviin osaamisvaatimuksiin vastaaminen koulutuksen laatua vahvistamalla. Samalla on koulutuspalvelujen alueellisesti tasapainoisella tarjonnalla edistettävä tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien toteutumista ja alueiden elinvoimaisuuden säilyttämistä.

Suomen väestön ennakoitaan kasvavan vuoteen 2028 asti. Väestö kuitenkin ikääntyy nopeasti ja tästä aiheutuu työmarkkinoille ja julkiseen talouteen haasteita. Nuorten ikäluokat kasvavat valtakunnallisesti seuraavan viiden vuoden aikana, mutta eräissä maakunnissa nuorten ikäluokkiin kuuluvien määrä on kääntynyt laskuun vuosituhannen vaihteen jälkeen ja jatkaa edelleen laskuaan. Vanhusväestön osuus kasvaa nopeasti. Vuodesta 2003 alkaen on työikään tulevan ikäluokan (15–24-vuotiaat) koko ollut pienempi kuin sieltä poistuvan ikäluokan (55–64-vuotiaat). Suuret ikäluokat ovat siirtyneet 55 ikävuoden yli ja koko työvoimasta yli 50-vuotiaita on kolme kymmenestä. Ikääntyvien osuus työvoimasta tulee säilymään tällä korkealla tasolla seuraavat kaksi vuosikymmentä. Ikääntyneiden pitäminen työelämässä nykyistä pidempään on sekä julkisen talouden kestävyys- että työvoiman riittävyyden kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Työmarkkinoiden ja julkisen talouden haasteet edellyttävät työllisyysasteen nostamista. Tämä puolestaan edellyttää työurien pidentämistä. Nuorten tulisi tulla työmarkkinoille keskimäärin vuotta nykyistä aikaisemmin ja loppupäässä työssäoloajan pitäisi pidentyä kol-

mella vuodella. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että siirtymät koulutukseen ja työelämään tapahtuvat sujuvasti ja kattavasti. Lisäksi on entistä tärkeämpää huolehtia tutkintojen loppuun suorittamisesta. Edelleen on huolehdittava aikuisten työssä pysymisen edellytysten ja osaamisen kehittamisestä. Julkisen sektorin menopaineiden kasvamisen ja ikäluokkien pienentymisen vuoksi on lisäksi entistä tärkeämpää, että koulutusjärjestelmä toimii tehokkaasti.

Työvoimakehitys ja pienenevät ikäluokat edellyttävät, että nykyistä suurempi osa nuorista siirtyy työelämään ammatillisen tai korkeakoulututkinnon suorittaneina. Koulutuspalvelujen käyttö tulee väestön ikärakenteen myötä muuttumaan. Koulutuspalveluja käyttävät yhä enemmän jo työelämässä olevat aikuiset, ja nuorisoikäluokille suunnattu koulutustarve vähenee.

Työryhmä on ottanut koulutuspoliittisen selonteon analyysin ja johtopäätökset lähtökohdikseen. Työryhmä katsoo, että ammatillisen tutkintojärjestelmän tulee osaltaan kyetä vastaamaan selonteossa kuvattuihin haasteisiin.

Ammatillista tutkintojärjestelmää tulee siis arvioida erityisesti sen suhteen,

- 1 miten tehokkaasti se toimii osaamistarpeisiin ja ikärakenteen muutoksista nouseviin haasteisiin vastaajana toisaalta omana järjestelmänään ja toisaalta osana koulutus- ja tutkintojärjestelmän kokonaisuutta,
- 2 miten se tukee nuorten siirtymistä työelämään mahdollisimman laajasti tutkinnon suorittaneina, työelämään siirtymiseksi tarvittavan ammattitaidon ja valmiudet omaavina ja keskimäärin nykyistä lyhyemmässä ajassa peruskoulun jälkeen,
- 3 miten se tukee työelämässä toimivien osaamisen ylläpitämistä ja kehittämistä sekä ammatin vaihtamista,
- 4 miten se kykenee joustamaan osaamistarpeiden muutoksiin ja tukemaan elinikäisen oppimisen toteutumista.

Työryhmä arvioi tässä luvussa ammatillista tutkintojärjestelmää ja sen asemaa osana koulutus- ja tutkintojärjestelmää yllä olevan arviointikehikon suhteen. Työryhmä katsoo ammatillisen tutkintojärjestelmän ja sen suhteen koulutus- ja tutkintojärjestelmän kokonaisuuteen olevan pääosin toimiva, mutta esittää myös useita kehittämissuhteita.

Työryhmän toimeksiannon mukaisesti sen ehdotukset ovat luonteeltaan periaatteita. Ehdotusten toteuttaminen edellyttää vielä laajaa yksityiskohtiin menevää valmistelua. Tästä syystä työryhmä ei ole tässä vaiheessa voinut esittää arvioita sen ehdotusten toiminnallisista ja taloudellisista vaikutuksista. Ehdotusten jatkokehittäminen edellyttää, että esitysten vaikutukset koulutuksen kustannuksiin, kattavaan tarjontaan ja kuntien rahoitusosuuteen selvitetään.

2 Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittäminen

2.1 Ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuus ja tehokkuus

Ammatillisen tutkintojärjestelmän tulee vastata moneen haasteeseen. Sen tulee huolehtia siitä, että työelämään siirtyvillä on työelämän edellyttämä ammatillinen osaaminen ja -pätevyys, mahdollistaa osaamisen päivittäminen, uudistaminen ja syventäminen työuran ajan, tarjota monipuolisia ja joustavia väyliä siirtyä ammattialalta toiselle. Näiden ohella ammatillisten tutkintojen tulee yhtäältä edistää ammatillisen huippuosaamisen kehittymistä kuin toisaalta ehkäistä syrjäytymistä. Ammatillisen tutkintojärjestelmän tulee olla yksilöiden, työelämän ja yhteiskunnan kannalta selkeä, joustava ja tehokas.

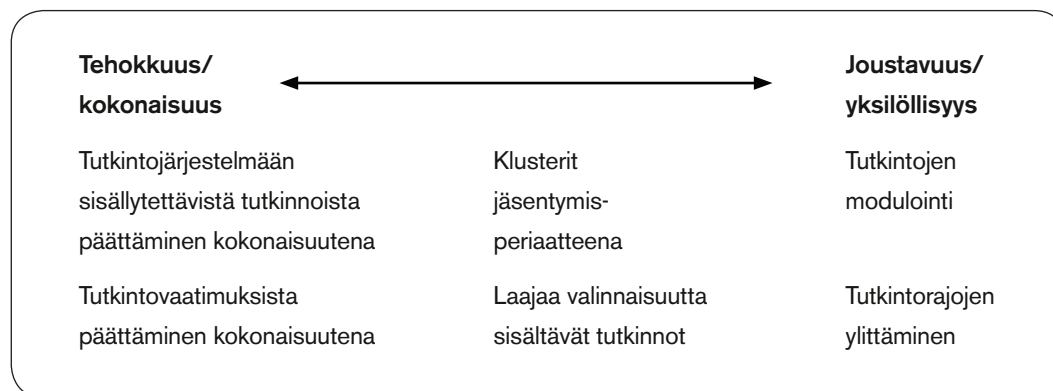
Ammatillisten tutkintojen asemointiryhmän kyselyssä koulutus- ja tutkintotoimikunnille sekä ryhmän muistiosta annetuissa lausunnoissa yhtenä keskeisenä muutostarpeena pidettiin tutkintojen muodostumissääntöjen joustavoittamista. Erityisesti pidettiin tärkeänä mahdollisuutta koota ammattialojen rajapinnoille syntyvien uusien tehtäväkokonaisuuksien mukaisia tutkintoja. Työryhmä onkin arvioinut järjestelmän joustavuutta sillä, millaisia mahdollisuuksia tutkintojärjestelmä antaa suorittajille vastata työelämän eriytyvään kysyntään yksilöllisesti muodostetuilla tutkinnoilla.

Ammatillisesta koulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetuissa laeissa on määritelty ammatillisissa perustutkinnoissa, ammattitutkinnoissa ja erikoisammattitutkinnoissa tavoitteena oleva tai osoitettava osaaminen. Kiteytettynä jatkumona on: ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeelliset tiedot ja taidot / alan ammattityöntekijältä edellytetty ammattitaito / alan vaativimpien työtehtävien hallinta. Ammatillisten perustutkintojen päätehtävä on tuottaa ensisijaisesti työelämään tuleville nuorille tai ammatinvaihtajille työelämän eri toimialoilla edellytettävä ammattitaito. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot toimivat työelämässä oleville osaamisen kehittämistä jäsentävänä kehikkona. Ne tarjoavat heille myös mahdollisuuden tehdä näkyväksi työelämässä ja muussa toiminnassa hankittua osaamistaan. Osa ammattitutkinnoista on luonteeltaan ammatin vaihtamista tukevia. Ammatillisten tutkintojen asemointiryhmän kyselyssä koulutus- ja tutkintotoimikunnat pitivät toisaalta tärkeänä osaamisvaatimusten määrittämistä pääsääntöisesti jatkumona, mutta pitivät tarpeellisina myös työelämän kysyntään vastaavia jatkumosta poikkeavia tutkintoja.

Järjestelmän tehokkuutta työryhmä on arvioinut sillä, missä määrin järjestelmää suunnitellaan ja toimeenpannaan kokonaisuutena. Työryhmä on ottanut tässä yhteydessä

huomioon myös koulutuspoliittinen selonteon kannanoton, jossa tulevaisuuden osaamis-
pohjan turvaamisen katsotaan edellyttävän elinikäisen oppimisen edellytysten vahvistamis-
ta. Ammatillisen tutkintojärjestelmän on siis tuettava kansalaisia heidän koko koulutus- ja
työuransa ajan sen eri vaiheisiin soveltuvasti. Ammatillisten tutkintojen tulee vastata sekä
työelämään ja ammattialalle siirtymisen, ammattialan vaihtamisen että osaamisen ylläpitä-
misen ja kehittämisen tarpeisiin.

Työryhmän ehdotukset on jäsennetty näistä lähtökohdista seuraavasti:

2.1.1 Ammatilliseen tutkintojärjestelmään sisällytettävistä tutkinnoista ja tutkintovaatimuksista päättäminen kokonaisuutena

Opetushallinnossa on ensisijaisesti työelämään valmistautuvia nuoria palvelevien ammatil-
listen perustutkintojen ja työelämässä jo toimivia palvelevien ammatti- ja erikoisammatti-
tutkintojen hallinto eriytetty. Pitkälti toisistaan erillään tapahtuva päätöksenteon valmis-
telu ja toiminnan kehittäminen ovat omiaan aiheuttamaan toimintaan päällekkäisyyttä ja
vaikeuttamaan synergiahyötyjen syntymistä.

Työryhmä katsoo, että työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin vastaamisen sekä ikära-
kenteen muutoksista aiheutuviin muutostaasteisiin vastaamiseksi ja ammatillisen tutkinto-
järjestelmän tehokkuuden lisäämiseksi on tutkintojärjestelmää voitava nykyistä paremmin
tarkastella kokonaisuutena.

Työryhmä esittää, että

- tehtäessä alakohtaisesti ratkaisuja siitä, millaisia ammatillisia perustutkintoja,
ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja ammatilliseen tutkintojärjestelmään
kuuluu kaikkia tutkintotyyppisiä ja niiden suhdetta toisiinsa tulee tarkastella
kokonaisuutena; ja
- päätettäessä alakohtaisesti mitä tutkinnon osia eri tutkintoihin voi sisältyä ja
millaiset niiden osaamisvaatimukset ovat tarkastellaan kaikkia tutkintotyyppisiä ja
niiden suhdetta toisiinsa kokonaisuutena.

2.1.2 Tutkintojen modulointi perusedellytyksenä

Ammatilliset tutkinnot muodostuvat työelämästä ja sen kehittymistarpeista johdetuista teh-
täväkokonaisuuksista, joille on ominaista toiminnallisen ja tiedollisen perustan yhteisyys,
ammattitaidon monipuolisuus sekä työprosessin ja sen tulosten yhdentyminen. Tutkinnon
osa muodostaa ammattipätevyyden osa-alueen, joka voidaan erottaa luonnollisesta työ-

prosessista itsenäiseksi ja arvioitavaksi kokonaisuudeksi. Tällainen tutkintojen modulointi on välttämätön perusedellytys niille ehdotuksille, joita työryhmä jäljempänä esittää ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuuden lisäämiseksi.

Työelämän toimintakokonaisuuksista johdetut tutkinnon osat ovat suoritettavissa myös itsenäisesti ja niiden suorittamisesta saaduilla todistuksilla on myös itsenäistä käyttöarvoa työmarkkinoilla. Työryhmä kuitenkin katsoo, että ammatillisen tutkintojärjestelmän rahoitus- ja ohjausjärjestelmien tulee ensisijaisesti tukea kokonaisten tutkintojen suorittamista. Kokonaisten tutkintojen suorittaminen vastaa työryhmän näkemyksen mukaan yleensä parhaiten tutkinnon suorittajien, työnantajien ja kansantalouden pitemmän tähtäyksen tarpeisiin.

Työryhmä esittää, että

- jatkossakin kaikki ammatilliset tutkinnot rakennetaan työelämän toimintakokonaisuuksista johdetuista tutkinnon osista (moduuleista); ja
- vaikka modulointi suo joustavia mahdollisuuksia tutkinnon osien suorittamiseen, niin ammatillisen tutkintojärjestelmän rahoitus- ja ohjausjärjestelmien tulee ensisijaisesti tukea kokonaisten tutkintojen suorittamista.

2.1.3 Laaja valinnaisuus jäsentymisperiaatteena

Ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuutta voidaan lisätä periaatteessa kahdella tavalla: horisontaalisesti ja vertikaalisesti. Kun joustavuutta lisätään horisontaalisesti, lisätään tutkinnossa valittavissa olevien osien määrää esimerkiksi yhdistämällä ammattikohtaisia tutkintoja laajemmiksi ammattialakohtaisiksi tutkinnoiksi tai lisäämällä muutoin tutkinnon suorittajan mahdollisuuksia valita tutkintoonsa osia muista tutkinnoista. Kun joustavuutta lisätään vertikaalisesti, tutkinnon suorittajan on mahdollista valita tutkintoonsa osia toisesta tutkintotyypistä. Ammatillisen perustutkinnon suorittaja voisi esimerkiksi valita tutkintoonsa osan ammattitutkinnosta. Joustavuuden lisääminen edellyttää muutoksia tutkintojen muodostumissääntöihin.

Työryhmä pitää yhtenä keskeisenä horisontaalisen joustavuuden lisäämiskeinona tutkintojen yhdistämistä laajemmiksi ammattialakohtaisiksi tai useamman ammattialan kattaviksi "sateenvarjotutkinnoiksi". Jatkossa työryhmä käyttää näistä laajoista kokonaisuuksista nimitystä klusteri.

Ammatilliset perustutkinnot on jo pitkälti jäsenneilty klusteriperiaatteen mukaisesti. Käynnissä oleva perustutkintojen opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden uusimistyö on sopiva näyttämö selvittää, onko periaatteen suuntaisesti tarpeen ja mahdollista siirtyä eteenpäin. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kohdalla tilanne on hyvin vaihteleva. Toisessa päässä voidaan esimerkkinä mainita talonrakennusalan ammattitutkinto, joka kattaa alan kaikki tehtäväkokonaisuudet niin, että valittavia tutkinnon osia on yli 40. Toisesta päästä voidaan mainita esimerkiksi varaosamyyjän ammattitutkinto, jossa on viisi pakollista osaa. Kuinka pitkälle klusteriajattelussa voidaan mennä, riippuukin pitkälti ammattien ja alojen luonteesta, mutta myös toimintakulttuurien eroista.

Myös tutkintojen muodostumissäännöt eli se, miten tutkinnot muodostuvat tutkintojen osista, vaihtelevat. Tutkinnoissa on joko pakollisia tutkinnon osia (esim. hierojan ammattitutkinto), pakollisia ja valinnaisia tutkinnon osia (digitaalipainajan ammattitutkinto), pakollinen (-sia) ja osaamisalan mukaisia tutkinnon osia (teatterialan ammattitutkinto), pakollinen ja osaamisalan mukaisia sekä valinnaisia tutkinnon osia (autoalan perustutkinto)

tai tutkinnon osien valikko eli matriisimalli (talonrakennusalan at).

Klusterien laajuuden tulee heijastella työelämän osa-alueiden eroja ja toisaalta olla hallittavissa. Liian laaja tutkinnon osien klusteri voi tehdä rakenteesta niin monipuolisen ja leveän, että tutkintojen muodostumissääntöjen laatimisesta tulee vaikeaa, mikä ei välttämättä tue järjestelmän selkeyttä. Rakenteesta ei ehkä myöskään saada tavoiteltuja synergiahyötyjä. Toisaalta liian suppean klusterin kohdalla voivat synergiahyödyt myös jäädä saavuttamatta.

Lisäksi on otettava kantaa siihen, miten eri klusterien rajapinnoilla toimitaan. Klusterikohtaisesti tulisi arvioida sen kattamilla ammattialoilla nyt ja lähitulevaisuudessa tarvittava uudenlainen osaaminen, joihin vastaaminen klusterien rajapinnat ylittävillä tutkinnon osien valinnoilla on perusteltua.

Työryhmä esittää, että

- opetushallinnon johdolla käynnistetään kolmikantainen hanke, johon osallistuvat myös koulutus- ja tutkintotoimikunnat ja koulutuksen järjestäjät, ja jossa
- käynnistetään joillakin aloilla kokeiluja ja pilotteja, joissa selvitetään ammattiala- tai toimialakohtaisten klusterien muodostamisen ja klusterirajat ylittävän osaamisen tarvetta, ja joista saatavien kokemusten perusteella arvioidaan selvitystyön laajentamistarve;
- kaikilla ammattialoilla selvitetään mahdollisuudet kehittää nykyisiä tutkintoja tutkintotyypeittäin siten, että tutkinnoilla voi klusterin sisällä olla yhteisiä osia ja että tutkintoihin voi valita osia myös muista klusteriin kuuluvista tutkinnoista;
- kaikilla ammattialoilla selvitetään tarve ja mahdollisuudet laajentaa eri tutkintotyyppisiin sisältyviä valinnanmahdollisuuksia siirtymällä yhden tai useamman ammattialan kattaviin tutkinnon osien kokonaisuuksiin.

Viralliset päätökset tutkintorakenteen ja opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden muuttamisesta tehtäisiin lainsäädännön mukaisesti opetusministeriössä ja Opetushallituksessa.

Työryhmä katsoo, että klusteriperiaate auttaa minimoimaan päällekkäisyyksiä tutkintojen osissa eri vaativuustasoilla ja rakentamaan eri tutkintotyypeistä ammatillisen tutkintojärjestelmän eri tehtäviä palvelevan yhtenäisen kokonaisuuden.

Tutkinnon osien laajuus muodostuu klusterivalmistelussa klusterikohtaisesti. Valmistelussa määritellään klusterin tutkintojen muodostumissäännöt eli määritellään tutkintojen kaikille pakolliset, osaamisaloittain pakolliset ja valinnaiset tutkinnon osat sekä vapaasti valittavat osat. Tutkinnon osien sisällöt ja laajuus muodostuvat sen jälkeen tutkinnon perusteiden laadintaprosessissa.

Ammatilliset tutkinnot sisältävät nykyisin vain yhteen tutkintotyyppiin (apt, at, eat) kuuluvia osia. Ammatillisen tutkintojärjestelmän kykyä vastata kysyntään voitaisiin lisätä myös tekemällä mahdolliseksi toiseen tutkintotyyppiin kuuluvien osien sisällyttämisen tutkintoon. Tutkinnon suorittajat, joilla on jollain tutkinnon osa-alueella kyseisen tutkintotyyppin vaatimukset ylittävää osaamista, voisivat hyödyntää sitä nykyistä joustavammin. Työryhmän näkemyksen mukaan käytännössä voisi kysymykseen tulla ammattitutkinnon osan tai osien sisällyttäminen perustutkintoon tai erikoisammattitutkinnon osan tai osien sisällyttäminen ammattitutkintoon.

Työryhmä esittää, että

- selvitetään kaikilla ammattialoilla mahdollisuudet sisällyttää ammatillisiin perustutkintoihin ammattitutkinnon ja ammattitutkintoihin erikoisammattitutkinnon osa tai osia.

Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen osien laajuutta ei ole suotavaa määrittää yhtenäiseksi erillisellä pisteytyksellä tai vastaavalla tavalla. Ammattialat ovat erilaisia, ja nykyiset ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ovat hyvä esimerkki siitä, miten tutkintojen sisällöt ja laajuudet vaihtelevat myös ammattialojen sisällä. Selkeyden vuoksi tutkintojen osien yhteydessä tulisi kuitenkin käyttää viitteellistä laajuutta koskevaa mittaa, jotta erityyppisten ja -laajuisten tutkinnon osien yhdistely ja vertailu olisi mahdollista. Tämä lisäisi informatiivisuutta ja selkeyttä yksilön ja työelämän näkökulmasta.

Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämisen vaikutuksia myös koulutus- ja tutkintotoimikuntiin.

Koulutustoimikunnat osallistuvat aktiivisesti tutkintojen kehittämiseen ja niiden vahvistamiseen tutkintorakenteeseen. Koulutustoimikuntajärjestelmää koskevaa valtioneuvoston asetusta ollaan parhaillaan uudistamassa klusteriajattelun mukaisesti. Tarkoituksena on, että koulutustoimikuntarajat ylittäviä ja erityisesti uusien ja kehittyvien avainalojen ennakointitarpeita varten asetetaan tarvittaessa erikseen määritellyllä toimeksiannolla määrääjäksi kahden tai useamman koulutustoimikunnan yhteistyöryhmiä.

Tutkintotoimikunnat vastaavat säädösten mukaan näyttötutkintojen järjestämisestä ja valvonnasta. Lisäksi niiden tehtävänä on seurata näyttötutkintojärjestelmän toimivuutta sekä tehdä ehdotuksia ja aloitteita järjestelmän ja tutkinnon perusteiden kehittämiseksi. Tutkintotoimikuntien toimialaan kuuluvien tutkintojen määrittelyssä tulisi yhdeksi lähtökohdaksi ottaa ammatillisen tutkintojärjestelmän tehokkuus. Kun tutkintotoimikunnan vastuulla on alakohtaisesti useamman tutkintotyyppin tutkintoja, se voi tarkastella ja seurata eri vaatavuustasoisten tutkintotilaisuuksien suunnittelua, järjestämistä ja arviointia kokonaisuutena. Tällöin sille voi myös muodostua edellytyksiä tehdä tarvittaessa myös laajempia aloitteita näyttötutkintojärjestelmän kehittämiseksi. Lähtökohtaluvussa 5.1. olevan tilaston mukaan eri tutkintotyyppisiä sisältyy tutkintotoimikuntien toimialoihin nykyisin hyvin vaihtelevasti.

Työryhmä esittää, että

- koulutustoimikuntien klusteripohjaisia toimintamuotoja hyödynnetään ammatillisen tutkintojärjestelmän klusteripohjaisessa kehittämisessä;
- tutkintotoimikunnat asetetaan ensisijaisesti niin, että kunkin
- toimikunnan toimialaan kuuluu sekä ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja
- että erikoisammattitutkintoja; ja
- määritellään tutkintotoimikuntien toimialat klusteriperiaatetta tukevalla tavalla.

Koulutus- ja tutkintotoimikunnat ovat luottamushenkilöelimiä, joiden jäsenten mahdollisuus irrottaa aikaansa toimikuntatyöhön on rajallinen. Sen vuoksi työryhmä esittää, että

- klusteriperiaatteen kehittämishankkeen käynnistämisen yhteydessä selvitetään huolellisesti koulutus- ja tutkintotoimikuntien edellytykset tukea hanketta muun muassa niiden käytettävissä olevan sihteerityöpanoksen osalta;
- hankkeen aikana arvioidaan toimikuntien roolia pitemmällä tähtäimellä.

2.2 Siirtyminen työelämään ja osaamisen kehittäminen ja ylläpitäminen työuran aikana

Ammatillisen tutkintojärjestelmän tulee tukea kansalaisia heidän koko koulutus- ja työuransa ajan sen eri vaiheisiin soveltuvasti. Ammatillisten tutkintojen tulee vastata sekä työelämään ja ammattialalle siirtymisen, ammattialan vaihtamisen että osaamisen ylläpitämisen ja kehittämisen tarpeisiin.

Ikärakenteen kehityksen myötä yhä tärkeämmäksi tehtäväksi nuorten koulutuksessa tulee osaavan työvoiman satavuuden turvaaminen. Koska nuoret ikäluokat pienenevät, aikaisempaa tärkeämmäksi tehtäväksi tulee se, että työelämään tulevilla on mahdollisimman korkeatasoinen ammattitaito ja muut muuttuvassa työelämässä menestymisen edellyttämät valmiudet, kuten oppimisvalmiudet, kommunikaatiovalmiudet, sosiaaliset valmiudet yms. Toinen keskeinen haaste on koko ikäluokan koulutusvastuu, jolloin oppijoiden monimuotoisuus kasvaa. Tutkintojärjestelmän on kyettävä tarjoamaan joustavia ja monipuolisia mahdollisuuksia hankkia työelämän edellyttämä ammattipätevyys. Lisäksi on tarve lisätä koulutuksen ja työelämän vuorottelua.

Siirtyminen työelämään

Koulutuspolitiikan tavoitteena on, että nuoret siirtyisivät työelämään mahdollisimman laajasti ammatillisen perustutkinnon tai korkeakoulututkinnon suorittaneina, työelämässä tarvittavat valmiudet ja osaaminen omaavina ja keskimäärin nykyistä lyhyemmässä ajassa peruskoulun jälkeen. Työryhmän arvion mukaan nykyrakenteiset ammatilliset perustutkinnot ja niiden taustalla oleva ammatillisen tutkintojärjestelmän yleisrakenne on tavoitteen saavuttamisen kannalta sinällään toimiva.

Tulevaisuudessa ammatillisiin perustutkintoihin kuitenkin kohdistuu yhä enemmän haasteita sen suhteen, miten niillä voidaan vastata työelämän eri toimialojen kasvaviin ja muuttuviin osaamistarpeisiin. Elinkeino- ja muun työelämän kilpailukyvyin ja tuottavuuden lisääminen edellyttää, että tutkinnon suorittajat voivat siirtyä mahdollisimman tehokkaasti ja tuottavina työelämään.

Tutkintojen kehittämisen ohella työryhmä katsoo tavoitteen saavuttamisessa tarvittavien toimenpiteiden liittyvän erityisesti ammatillisen peruskoulutuksen loppuunsaattamiseen ja työelämään siirtymiseen tutkinnon suorittamisen jälkeen.

Elämäntilanteeseen, motivaatioon tai muihin tekijöihin liittyen on ammatillisen perustutkinnon suorittaminen osalle nuorista vaikeaa. Jotta voidaan turvata se, että mahdollisimman moni ammatillisen peruskoulutuksen aloittanut suorittaa perustutkinnon ja saavuttaa työelämän edellyttämän ammattitaidon, ammatillisen peruskoulutuksen tulee mahdollistaa erilaisia väyliä tutkinnon suorittamiseen. Kuten luvussa 2.1.2. "Tutkintojen modulointi perusedellytyksenä" on todettu, jatkossakin kaikki ammatilliset tutkinnot on rakennettava työelämän toimintakokonaisuuksista johdetuista tutkinnon osista. Modulaarinen rakenne mahdollistaa sen, että perustutkinto voidaan suorittaa joustavasti ja yksilön valmiudet ja elämäntilanne huomioon ottaen. Työryhmä kuitenkin korostaa, että ensisijaisena tavoitteena tulee olla koko tutkinnon suorittaminen.

Osaamisen ylläpitäminen ja kehittäminen työuran aikana

Pääosa ammattitutkinnoista ja erikoisammattitutkinnot toimivat työelämässä oleville osaamisen ylläpitämistä ja kehittämistä jäsentävänä kehikkona. Ne tarjoavat heille myös

mahdollisuuden tehdä näkyväksi työelämässä ja muussa toiminnassa hankittua osaamistaan. Työryhmä pitää tätä ammatillisen tutkintojärjestelmän perusrakennetta osaamisen ylläpitämisen ja kehittämisen kannalta tarkoituksenmukaisena. Työryhmä kuitenkin katsoo, että tutkintonimikkeiden kokonaismäärää tulee tarkastella kriittisesti. Työryhmä on paneutunut tähän kysymykseen luvussa 2.1. “Ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuus ja tehokkuus”.

Osa ammattitutkinnoista on luonteeltaan ammatin vaihtamista tukevia. Niitä käsitellään luvussa 2.3. “Ammatin vaihtaminen työuran aikana”.

Tutkinnon suorittajien uratavoitteet ja elämäntilanteet kuitenkin vaihtelevat ja erityisesti aikuisiällä voi monesti tutkinnon osan tai osien suorittaminen tarkoituksenmukaisempaa. Lyhyemmällä tähtäyksellä on henkilöstön osaamisen kehittäminen tutkinnon osa tai osia suorittamalla usein myös työnantajien näkökulmasta järkevämpää. Kuten työryhmä on edellä luvussa 2.1.2. todennut, työryhmä pitää pitemmän tähtäyksen hyötyjen kannalta kuitenkin tärkeänä, että ammatillisen tutkintojärjestelmän rahoitus- ja ohjausjärjestelmät tukevat ensisijaisesti kokonaisten tutkintojen suorittamista.

2.3 Ammatin vaihtaminen työuran aikana

Ammattirakenteen nopeutuva muutos asettaa entistä useammat työelämässä toimivat tilanteeseen, jossa heidän on vaihdettava ammattia. Ihmiset haluavat monesti myös turvata tulevaa työuraansa pyrkimällä siirtymään ennakoivasti uusiin tehtäviin.

Tilastokeskus on tuottanut tilastoaineistoa vuosina 1995–2000 toteutuneista ammattisiirtymistä. Ammattisiirtymillä tarkoitetaan tässä ammattiryhmät ylittäviä ammatinvaihtoja. Tarkastelun kohteena ovat sellaiset vuoden 2000 eri alojen työlliset, jotka olivat työllisiä myös vuonna 1995. Toisin sanoen ne henkilöt, jotka ovat toimineet työelämässä vuonna 1995 ja edelleen vuonna 2000. Vuoden 2000 työllisistä noin 27 % toimi vuonna 1995 eri ammattiryhmässä, kuin mihin on tarkastelujakson lopussa päätytty. Tämä tarkoittaa viiden vuoden ajanjaksolla runsaan puolen miljoonan väestöä.

Suurin tulovirta muista ammattiryhmistä on taide- ja kulttuurialan johtajilla ja tuottajilla (55,8 %), toimistotyöntekijöillä (44,7 %), kaupan alan johtajilla ja asiantuntijoilla (42,6 %) ja matematiikan ja luonnontieteen asiantuntijoilla (42,3 %). Vähiten muista ammattiryhmistä siirtyy lääkärin ja sairaanhoitajan ammatteihin (n. 9 %), poliiseihin, palomiehiin ja vanginvartijoihin (11,9 %), sotilaisiin (12,7 %) ja opettajiin (13,4 %).

Työtehtäviin, joissa tyypillinen koulutusvaatimus on toisen asteen tutkinto, siirtyy muista ammattiryhmistä henkilöstöä suurin piirtein keskiarvon mukaisesti, joskin hajonta eri ammattiryhmissä on suurta. Esimerkiksi koneasentajilla tulovirta muista ammattiryhmistä on 34,9 %, työkoneiden käyttäjillä 33,3 % ja varastotyöntekijöillä 30,9 %, kun taas kauneudenhoitotyöntekijöillä 15 %, siivoustyöntekijöillä ja perusterveydenhoitajilla 18,3 %.

Ammattisiirtymät ovat työmarkkinoilla yhä merkittävämpi ilmiö. Myös työntekijätason ammatteihin siirrytään viljalti muista ammattiryhmistä. Työmarkkinoiden dynamiikka ei siis ole yksinomaan korkea koulutustasoa edellyttävien ammattiryhmien ilmiö, vaan koskee enemmän tai vähemmän kaikkia ammattiryhmiä. Suljetuimpia ammattiryhmiä näyttävät olevan sellaiset ammatit, joissa pätevyysvaatimukset ovat tarkasti säänneltyjä.

Ammatinvaihdon onnistuminen ja riittävän uuden osaamisen hankkiminen edellyttävät usein koulutusta. Ammatillisen tutkintojärjestelmän tulee tukea siirtymiä sekä henkilöiden itsensä että kansantalouden kannalta tehokkaalla tavalla.

Nykyisin ammatillinen tutkintojärjestelmä tukee ammatin vaihtamista eniten ammatil-

listen perustutkintojen avulla. Ammatilliset perustutkinnot on ensisijaisesti suunniteltu turvaamaan peruskoulusta siirtyville nuorille laaja-alainen ja pitkään kantava ammattitaito työelämään siirtymiseksi. Tutkinnon suorittaminen kokopäiväisenä opiskeluna kestää kolme vuotta. Jos työelämässä jo toimineiden opiskelijoiden osaamista tunnustetaan ja opinnot on suunniteltu niin, että opiskelun kesto voidaan sen perusteella lyhentää, kokonaiskesto jää alle kolmeksi vuodeksi. Silloin kun perustutkinto suoritetaan näyttötutkintona, henkilökohtaistetun valmistavan koulutuksen opiskelu-aika on lyhyempi.

Pidempään työelämässä olleilla tutkinnon samanlainen laajuus ei aina ole tarpeen. Eri alaltakin oleva työkokemus antaa lisäksi usein pohjaa uusien tehtävien opiskelulle. Näistä lähtökohdista voivat ammatinvaihtotilanteita tukevat tutkinnot olla perustutkintoja kohdennettumpia, jolloin ne ovat myös suorittajalle ja julkiselle rahoitukselle taloudellisesti kevyempiä. Tähän kysyntään vastaavia tutkintoja ovat nykyisin ammatillisten perustutkintojen katvealueita täydentävät ammattitutkinnot, joiden keskeisiä sisältöalueita ei sisälly mihinkään perustutkintoon tai sisältyy niihin vain osittain. Ammattitutkintoja, joiden sisältöä ei mikään perustutkinto kata, on 21, ja sellaisia ammattitutkintoja joiden sisällön saman alan tai mahdollisesti jonkun muun alan perustutkinto kattaa osittain, on 37. Ne muodostavat noin kolmanneksen kaikista ammattitutkintonimikkeistä. Tämän muistion liitteenä on luettelo näistä tutkinnoista. Tällaisen ammattitutkinnon suorittaneita oli vuonna 2004 yhteensä 4 953 eli 40 % kaikista ammattitutkinnon suorittaneista. Työryhmä katsoo, että tutkintojärjestelmän tulee jatkossa tukea ammatin vaihtamista enenevässä määrin tällaisten ammattitutkintojen kautta.

Joissakin tilanteissa voi tarkoituksenmukaisin vaihtoehto olla ammatillisen perustutkinnon tai ammattitutkinnon osien suorittaminen. Sekä työntekijöiden että työnantajien pidemmän tähtäyksen näkökulmasta on kokonaisen tutkinnon suorittamisella kuitenkin eittämättömiä etuja.

Työryhmä esittää, että

- kaikilla aloilla selvitetään tarve sisällyttää ammatilliseen tutkintojärjestelmään ammattialalta toiselle siirtymistä tukevia ammattitutkintoja, joiden sisältöalue on ammatillisia perustutkintoja kohdennettumpi, ja käynnistetään tällaisten tutkintojen kehittämistyö.

Asemointiryhmän muistioon sisältyneen arvion mukaan nykyisin tällaiset ammattitutkinnot sijoittuvat eri vaatavuuden ulottuvuuksilla yleensä alemmas kuin sellaiset ammattitutkinnot, joiden keskeinen sisältöalue sisältyy myös johonkin tai joihinkin perustutkintoihin, tai joissain tapauksissa alemmas kuin kiitettävästi suoritettut perustutkinnot. Ammattitutkintoja on siis vaatavuudeltaan kahdenlaisia. Ammatillisen tutkintojärjestelmän selkeyden kannalta tällainen tilanne ei ole optimaalinen. Toisaalta kummankin tyyppisiä tutkintoja tarvitaan. Lisäksi on otettava huomioon, että nimike "ammattitutkinto" on vakiintunut kummankin tyyppisille ammattitutkinnoille. Nimikkeiden muuttaminen aiheuttaisi todennäköisesti tarpeetonta hämmennystä ja sekaannusta.

Työryhmä on punninnut eri näkökohtia ja päätenyt siihen, että jatkossakin ammatilliseen tutkintojärjestelmään tulee sisältyä kummankin tyyppisiä ammattitutkintoja. Tutkintojen keskinäiset suhteet kullakin alalla tulee määritellä ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot kattavana kokonaisuutena alan erityispiirteet huomioon ottaen, kuten työryhmä esittää luvussa 2.1. "Ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuus ja tehokkuus". Järjestelmän läpinäkyvyyden takaamiseksi tulee kahdentyyppisten ammattitutkintojen olemassaolon ilmetä selvästi tutkintojärjestelmää kuvaavassa tiedotusaineistossa.

3 Ammatillisen tutkintojärjestelmän suhde ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin

3.1 Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden oikeus pyrkiä ammattikorkeakouluun ja yliopistoon

Lainsäädännössä käytetään henkilön subjektiivisesta oikeudesta pyrkiä ylemmänasteiseen koulutukseen nimitystä jatko-opintokelpoisuus. Tässä luvussa käsitellään sitä, miten ammatilliset tutkinnot tuottavat ja niiden pitäisi työryhmän mielestä tuottaa tämä subjektiivinen oikeus suhteessa ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin.

Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden nykyinen jatko-opintokelpoisuus ammattikorkeakouluun tai yliopistoon on tiivistäen seuraava:

Henkilön tutkinto	Jatko-opintokelpoisuus
Alle kolmivuotinen ammatillinen perustutkinto	Samalle alalle ammattikorkeakouluun
Alle kolmivuotinen ammatillinen perustutkinto ja lisäksi joko	Yleinen ammattikorkeakouluun
- täydennys kolmivuotiseksi	
- ammatti- tai erikoisammattitutkinto tai	
- kolmen vuoden työkokemus alalla perustutkinnon jälkeen	
Vähintään kolmivuotinen ammatillinen perustutkinto	Yleinen sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon
Ammattitutkinto	Samalle alalle ammattikorkeakouluun
Ammattitutkinto ja lisäksi joko	Yleinen ammattikorkeakouluun
- täydennys kolmivuotiseksi	
- erikoisammattitutkinto tai	
- kolmen vuoden työkokemus alalla ammattitutkinnon jälkeen	
Erikoisammattitutkinto	Ei jatko-opintokelpoisuutta

Seuraavassa on kuvattu jatko-opintokelpoisuutta eri tapauksissa tarkemmin.

3.1.1 Ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden nykyinen jatko-opintokelpoisuus

Ammatillisista perustutkinnoista annetun opetusministeriön asetuksen mukaan kaikki ammatilliset perustutkinnot, on ne suoritettu opetussuunnitelmaperusteisesti tai näyttötutkintona, ovat 120 opintoviikon laajuisia eli kolmivuotisia.

Yliopistolain mukaan kelpoinen opiskelijaksi opintoihin, jotka johtavat pelkästään alempaan korkeakoulututkintoon tai sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon, ovat ammatillisen tutkinnon suorittaneista vähintään kolmivuotisen ammatillisen tutkinnon suorittaneet sekä aikaisemman koulutusjärjestelmän mukaisesti ammatillisen korkeasteen ja ammatillisen opistoasteen tutkinnon suorittaneet.

Eräiden opintojen tuottamasta kelpoisuudesta ammattikorkeakouluopintoihin annetun opetusministeriön asetuksen mukaan ammatillisessa peruskoulutuksessa suoritettu laajuudeltaan vähintään kolmivuotinen ammatillinen perustutkinto sekä näyttötutkintona suoritettu vastaava ammatillinen perustutkinto antavat yleisen kelpoisuuden ammattikorkeakouluopintoihin. Aikaisemman erällä aloilla käytössä ollut suppeampi perustutkinto antaa kelpoisuuden vastaavan alan ammattikorkeakouluopintoihin. Vastaavan alan määrittelyssä noudatetaan koulutuslajakoa humanistinen ja kasvatusala, kulttuuriala, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, luonnontieteiden ala, tekniikan ja liikenteen ala, luonnonvara- ja ympäristöala, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala.

Alle kolmivuotisen perustutkinnon suorittanut saa asetuksen mukaan yleisen jatko-opintokelpoisuuden ammattikorkeakouluopintoihin joko (1) suorittamalla lisäksi laajuudeltaan sellaiset yleissivistävät tai ammatilliset lisäopinnot, jotka laajentavat perusopetuksen jälkeiset opinnot kolmeen vuoteen, (2) suorittamalla lisäksi ammatti- tai erikoisammattitutkinnon tai (3) hankkimalla vähintään kolmen vuoden työkokemuksen tutkinnon suorittamisen jälkeen sitä vastaavalla alalla.

3.1.2 Ammatti- tai erikoisammattitutkinnon suorittaneiden nykyinen jatko-opintokelpoisuus

Eräiden opintojen tuottamasta kelpoisuudesta ammattikorkeakouluopintoihin annetun opetusministeriön asetuksen mukaan ammattitutkinto antaa kelpoisuuden vastaavan alan ammattikorkeakouluopintoihin. Erikoisammattitutkinto ei sellaisenaan anna jatko-opintokelpoisuutta ammattikorkeakouluopintoihin.

Ammattitutkinnon suorittanut saa yleisen jatko-opintokelpoisuuden ammattikorkeakouluopintoihin joko (1) suorittamalla lisäksi laajuudeltaan sellaiset yleissivistävät tai ammatilliset lisäopinnot, jotka laajentavat perusopetuksen jälkeiset opinnot kolmeen vuoteen, (2) suorittamalla lisäksi erikoisammattitutkinnon tai (3) hankkimalla vähintään kolmen vuoden työkokemuksen tutkinnon suorittamisen jälkeen sitä vastaavalla alalla.

Yliopistolain mukaan ammatti- ja erikoisammattitutkinnot eivät anna kelpoisuutta yliopisto-opintoihin.

3.1.3 Työryhmän ehdotus

Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden jatko-opintokelpoisuutta koskevat nykyiset säännökset ovat työryhmän mielestä monimutkaiset ja niiden logiikka on vaikeasti aukeava. Työryhmä ei pidä tätä keskeisenä ongelmana. Keskeinen ongelma on periaatteellinen.

Suomen koulutusjärjestelmässä on yleisesti omaksuttu periaate, jonka mukaan

järjestelmässä ei saa olla opiskelijan etenemistä estäviä umpiperiä. Työryhmän näkemyksen mukaan tätä periaatetta tulee soveltaa myös ammatillisen tutkinnon suorittaneiden jatko-opintokelpoisuuteen. On siis kysyttävä, onko olemassa painavia syitä, joiden vuoksi ammatillisen tutkinnon suorittaneiden oikeutta pyrkiä ammattikorkeakouluun tai yliopistoon tulisi rajoittaa. Työryhmä ei ole tällaisia syitä löytänyt. Niinpä se esittää, että

- kaikilla ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon tai erikoisammattitutkinnon suorittaneilla tulee olla yleinen jatko-opintokelpoisuus ammattikorkeakouluun ja yliopistoon.

Jatko-opintokelpoisuus on vasta oikeus pyrkiä ammattikorkeakouluun tai yliopistoon. Pääsy ratkaistaan opiskelijavalinnoissa, joiden yhtenä tarkoituksena on arvioida pyrkijöiden valmiuksia korkeakouluopintoihin. Eri ammatillisissa tutkinnoissa vaadittava osaaminen on tässä suhteessa hyvin vaihtelevaa. Vaikka ammatillisen tutkinnon suorittaminen toisikin jatko-opintokelpoisuuden, se ei välttämättä ole vielä osoitus tosiasiallisista valmiuksista korkeakouluopiskeluun. Työryhmä katsoo, että ammatillisia tutkintoja ja niihin liittyvää koulutusta koskevassa tiedotuksessa ja neuvonnassa ja opintojen aikaisessa ohjauksessa tämä tulee tuoda selvästi esiin. Tutkinnon suorittajille tulee myös antaa tietoa siitä, miten he voivat halutessaan kehittää korkeakouluopiskelun valmiuksiaan esimerkiksi avoimessa yliopisto- ja ammattikorkeakouluopetuksessa, aikuislukioissa tai vapaan sivistystyön oppilaitoksissa.

Työryhmä esittää, että

- tutkintojen ja koulutuksen järjestäjien tulee huolehtia siitä, että ammatillisten tutkintojen suorittajat ja opiskelijat ovat tietoisia tarjolla olevista mahdollisuuksista kehittää tarvittaessaan korkeakouluopiskelun valmiuksiaan.

Jatko-opintokelpoisuuden avaaminen on periaatteellisesti tärkeää, vaikka se käytännössä koskee varsin pientä ryhmää ihmisiä. Suuruusluokasta antaa kuvaa se, missä määrin pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneita nykyisin on ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa ja millaisiin lähtökohtalukuihin voisi siis tulla hieman lisäystä. Tilastotietoa siitä, missä määrin tutkinnot olivat ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja, ei ole käytettävissä. Vuonna 2004 oli yliopistoissa sellaisia aloittaneita, jotka olivat suorittaneet ammatillisen tutkinnon mutta eivät muita perusopetuksen jälkeisiä tutkintoja, jotka olisivat jo tuottaneet heille jatko-opintokelpoisuuden, yhteensä 225 eli 1 % kaikista aloittaneista. Ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutuksessa vuonna 2004 uusista opiskelijoista oli vastaavasti pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneita 1 447 eli 22 % kaikista aloittaneista. Ammattikorkeakoulujen nuorten koulutuksen aloittaneista oli pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneita vastaavasti 5 389 eli 18 % kaikista aloittaneista. Heidän voidaan kuitenkin arvioida olleen käytännössä kaikkien kolmivuotisen ammatillisen perustutkinnon suorittaneita, joilla siis jo oli yleinen jatko-opintokelpoisuus ammattikorkeakouluun.

3.2 Yliopistojen täydennyskoulutus ja ammatilliset tutkinnot

1980- ja 1990-luvuilla voimakkaasti kasvaneen yliopistojen täydennyskoulutuksen kehitys kääntyi 90-luvun viime vuosina selkeään laskuun. Osallistujamäärä väheni vuodesta 1999 vuoteen 2004 noin 50 000 henkilöllä, kurssimäärän lasku samana aikana oli noin 2 000. Väheneminen oli jyrkintä pitkissä täydennyskoulutuskursseissa, joillakin aloilla ammatilli-

sesti pätevä koulutus on tyrehtynyt lähes täysin. Tällaisia ovat esim. kirjastoala ja eräät keskeiset sosiaali- ja terveysalan alueet.

Edellä kuvattuun kehitykseen ovat vaikuttaneet monet erilliset syyt, mutta selkeimmäksi yksittäiseksi tekijäksi nousee 2000-luvun vaihteeseen ajoittuva koulutuspoliittisen painotuksen muutos. Tutkinnoilla alettiin tuolloin ratkaista lähes kaikkia yliopistokoulutuksen kysymyksiä, mikä heijastuu voimakkaasti täydennyskoulutuksen asemaan. Silloin syntyivät mm. erilliset maisteriohjelmat ja ammatilliset lisensiaattitutkinnot, joilla on selkeitä täydennyskoulutusmaisia piirteitä. Samalla yliopistojen täydennyskoulutus muuttui käytännössä täysin liiketaloudellisesti hinnoitelluksi, kun mahdollisuudet hintatukeen vaikeutuivat.

Yliopistojen rakenteellisen kehittämisen ohjelmassa keväältä 2006 esitetään, että "yliopistojen täydennyskoulutus yhtiöitetään vuoteen 2010 mennessä". Yhtiöittäminen linjaa jo tavoitteena täydennyskoulutuksen suuntautumista ensisijaisesti kaupalliseen menestymiseen.

Kun täydennyskoulutuksen tarjonta on kaventunut, hankitaan akateemista tutkintoa täydentävää osaamista hajanaisin keinoin, joihin vaikuttavat suuresti koulutusta tarvitsevan työmarkkina-asema ja taloudelliset edellytykset. Tutkinto-osaamista täydennetään mm. hakeutumalla uudelleen yliopistotutkinnon suorittajaksi, tieteellisiin jatko-opintoihin, amk-jatkotutkintoihin tai amk-erikoistumisopintoihin. Esimerkiksi amk-jatkotutkinnon aloittaneista ja eräiden yliopistojen uusista tutkinto-opiskelijoista yli kymmenen prosenttia on jo maistereita. Akateemista koulutuskysyntää on alkanut kanavoitua kasvavassa määrin myös toisen asteen opintoihin.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot yliopistokoulutuksen täydentäjinä

Tärkeä osa yliopistojen täydennyskoulutusta on liittynyt osaamiseen, jota tarvitaan useissa akateemisissa ammateissa ja tehtävissä, mutta joka ei suoraan kuulu yliopistojen tieteenaloihin tai tutkintoihin. Näitä taitoja ovat mm. johtaminen, tuotekehittäminen, esimiestyö ja työnohjaus. Kun yliopistoissa täydennyskoulutuksen toimintaedellytykset ovat kaventuneet, on myös tällaisen koulutuksen tarjonta vähentynyt. Tätä tarvetta tyydyttää nyt mm. johtamisen erikoisammattitutkinto (JET).

Vuonna 2004 oli ammattitutkintoon valmistavan koulutuksen opiskelijoista neljä prosenttia ja erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen opiskelijoista 29 prosenttia korkeakoulututkinnon suorittaneita. Erikoisammattitutkintoon opiskelevista valtaosa opiskeli johtamisen erikoisammattitutkintoon. JET-opintoja tarjotaan sekä avoimesti haettavina että tilauskoulutuksena erilaisten työnantajien henkilöstölle. Muihin erikoisammattitutkintoihin opiskelleista oli korkeakoulututkinnon suorittaneita yhteensä yhdeksän prosenttia vuonna 2004.

Ammattitutkintoon ja erikoisammattitutkintoon valmistavaan koulutukseen käytävistä ammatillisen lisäkoulutuksen ja oppisopimuskoulutuksen määrärahoista suuntautuu asiantuntija-arvioiden mukaan vuosittain noin 12 miljoonaa euroa korkeakoulututkinnon suorittaneiden JET-koulutukseen, valtaosa oppisopimuskoulutuksena järjestettyyn. Yliopistotutkinnon suorittaneiden arvioitu osuus on noin 85 prosenttia.

Koulutuspoliittiselle selkeyttämiselle on tarvetta

Koska on ennakoitavissa, että korkeakoulututkinnon suorittaneet alkavat nykyistä huomattavasti laajemmassa mitassa hyödyntää varsinkin tilauskoulutuksena myös muita erikoisammattitutkintoja, on syytä pohtia, missä määrin tätä toimintaa on perusteltua rahoittaa ensisijaisesti perusasteen ja toisen asteen tutkinnon suorittaneille tarkoitetuista määrärahoista ja

erityisesti oppisopimuskoulutuksen määrärahoista.

Henkilökohtaisten koulutusratkaisuiden yleistymiselle on vankat perustelut ja koulutusjärjestelmän tulee tukea niitä. Samalla kuitenkin tarvitaan selkeyttä tutkintojen ja niitä täydentävän koulutuksen työnjaossa, tasapainoisuutta eri tasojen tarjonnassa ja mahdollisuuksia resursoida tuloksellisesti yhteiskunnan ja työelämän kannalta tärkeitä koulutusmuotoja ja aloja.

Yliopistoissa koulutuksen lainsäädännöllinen asema määrittää vahvasti myös rahoitusratkaisuja. Nykyisessä yliopistolaissa on vain mainintana, että yliopistot “voivat järjestää myös täydennyskoulutusta”. Tämä rajaa täydennyskoulutuksen yliopistojen perustehtävien ulkopuolelle ja minimoi mahdollisuudet rahoittaa sitä yliopistojen toimintamenoista.

Täydennyskoulutuksen tulisi olla lain tasolla selkeästi määritelty osa yliopistojen ns. kolmatta tehtävää. Akateeminen osaaminen tulisi nostaa kolmannen tehtävän muotoilussa fokukseen, jolloin se lähestyisi tavoitteiltaan työelämän kehittämis- ja palvelutoimintaa.

Yliopistojen täydennyskoulutuksen kehittämistarvetta ei kuitenkaan pitäisi nähdä vain korkeakoulututkinnon suorittaneita koskevana asiana. Tärkeää on myös se, että muun koulutuksen saaneet voivat osallistua nykyistä laajemmin yliopistojen tarjoamiin opintoihin niin alakohtaisesti kuin alueellisesti.

Työryhmä esittää näkemyksensä seuraavaa:

- Viime vuosien kehityksen perusteella näyttää siltä, että yliopistotutkinnon jälkeen suoritettavan koulutuksen kustannusvastuuta siirtyy erityisesti oppisopimuskoulutuksen kannettavaksi. Ilman vastaavia rahoituslisäyksiä tämä suuntaus saattaa alkaa vaarantaa perusasteen ja toisen asteen tutkinnon suorittaneiden mahdollisuuksia saada tarvitsemaansa koulutusta, millä on väistämättä seuraamusvaikutuksia myös ammattiosaajien saatavuuteen työmarkkinoilla.
- Työryhmä katsoo, että koulutusjärjestelmän toimivuuden ja työelämässä tarvittavan osaamisen varmistamiseksi on välttämätöntä, että yliopistojen täydennyskoulutuksen rahoituskelliset ja toiminnalliset ongelmat ratkaistaan pikaisesti, kestäväällä tavalla. Erityisen tärkeää on tutkintoja täydentävän koulutuksen lainsäädännöllisen aseman parantaminen osana yliopistojen lakisääteisen kolmannen tehtävän määrittelyä.
- Työryhmä haluaa tässä yhteydessä korostaa, että se pitää tärkeänä koulutustaustasta riippumattomaa vapaata hakeutumisoikeutta sekä toisen asteen että korkeakoulujen lisä- ja täydennyskoulutukseen, eikä halua tähän oikeuteen puuttuttavan.

3.3. Ammattikorkeakoulujen aikuis- ja täydennyskoulutus ja ammatilliset tutkinnot

Ammattikorkeakoulut järjestävät aikuisille tutkintoon johtavaa ammattikorkeakoulujen peruskoulutusta, ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja sekä ammatillisia erikoistumisopintoja. Lisäksi ammattikorkeakoulut tarjoavat avointa ammattikorkeakouluopetusta. Näillä koulutusmuodoilla pyritään turvaamaan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen väestön täydennyskoulutuksen saatavuus ja luomaan aikuisväestölle mahdollisuuksia koulutustasonsa nostoon. Aikuisten ammattikorkeakouluopetusta voidaan järjestää myös työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena.

Aikuisten ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa ja ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta sekä ammatillisia erikoistumisopintoja käsitellään

ammattikorkeakoulujen ohjaus- ja rahoitusjärjestelmässä kokonaisuutena. Kunkin ammattikorkeakoulun kanssa sovitaan vuosittain käytävissä tulosneuvotteluissa aikuiskoulutuksen vuotuinen opiskelijamäärä. Tämän opiskelijamäärän puitteissa kukin ammattikorkeakoulu voi tarjota koulutusta parhaaksi katsomallaan jaottelulla ja aloilla kuitenkin siten, että erikseen sovitaan ylempien ammattikorkeakoulututkinnon enimmäisaloittajamäärästä. Ammattikorkeakoulut saavat em. toimintaansa rahoitusta julkisista varoista. Tämän lisäksi ammattikorkeakoulut tarjoavat vaihtelevassa määrin muuta täydennyskoulutusta maksullisena palvelutoimintana, joka on liiketaloudellisesti hinnoiteltua. Kansallisella tasolla ei ole olemassa kattavaa tietoa ko. toiminnan laajuudesta tai suuntautumisesta.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa tavoitteena on, että ylempien ammattikorkeakoulututkintojen asemaa vahvistetaan ja volyymia lisätään. Tämä tavoite parantaa aikuisväestölle tarjolla olevan koulutuksen saatavuutta ja lisää moninaisuutta. Samaan aikaan on kuitenkin turvattava opiskelijalle kohtuuhintaisten erikoistumisopintojen saatavuus. Kun erikoistumisopinnot rahoitetaan samoista resursseista ylempien ammattikorkeakoulututkintojen kanssa kaventuvat, ylempien tutkintojen aloittajamäärän kasvaessa, ammattikorkeakoulujen edellytykset tarjota erikoistumisopintoja. Erikoistumisopintojen kattava ja kohtuuhintainen saatavuus myös jatkossa kuitenkin vähentää ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden tarvetta osallistua toisen asteen koulutukseen.

Työryhmä toteaa, että ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutuksen hinnoitteluperusteet ja maksupolitiikka ovat mahdollistaneet ko. koulutuksen hyvän saavutettavuuden ja mahdollisuudet palvella kaikkia väestöryhmiä, eivätkä ammattikorkeakoulujen rahoitus- tai sääntelymekanismit sinänsä siis aiheuta paineita toisen asteen koulutukseen. Jotta heijastusvaikutuksilta välttyttäisiin jatkossakin, tulee huolehtia siitä, että ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutukseen suunnattavat voimavarat ovat tasolla, joka mahdollistaa erikoistumisopintojen riittävän tarjonnan.

4 Ammatillisten tutkintojen eurooppalainen ulottuvuus

4.1 Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen suhde ammattipätevyyden tunnustamisesta annettuun direktiiviin

Ammattipätevyyden tunnustamisesta on annettu direktiivi (2005/36/EY), joka tulee saattaa kansallisesti voimaan 20.10.2007 mennessä. Tarkoituksena on ollut koota lukuisiin erillisdirektiiveihin nykyisin sisältyvät säännökset yhteen direktiiviin. Direktiivi sisältää säännökset, joiden perusteella yhdessä EU/ETA-maassa hankittu ammattipätevyys tulee tunnustaa vastaanottavassa valtiossa. Tunnustaminen antaa EU/ETA-maan kansalaiselle oikeuden harjoittaa vastaanottavassa jäsenvaltiossa samaa ammattia, johon hänellä on pätevyys kotijäsenvaltiossaan.

Tunnustamisjärjestelmät

Direktiivi sisältää kolme erilaista tunnustamisjärjestelmää: 1) koulutuksen vähimmäisvaatimusten yhdenmukaistamiseen perustuva tunnustamisjärjestelmä eli yhdenmukaistamisjärjestelmä, 2) ammattikokemuksen tunnustamiseen perustuva järjestelmä eli ammattikokemusjärjestelmä ja 3) yleinen tutkintojen tunnustamisjärjestelmä.

Yhdenmukaistamisjärjestelmä sisältää lääkärin, yleissairanhoidosta vastaavan sairaanhoitajan, hammaslääkärin, eläinlääkärin, kättilön, proviisorin ja arkkitehdin ammatit. Näiden ammattien pätevyyden tunnustaminen perustuu automaattisen tunnustamisen periaatteen. Jäsenvaltion on tunnustettava muodollista pätevyyttä osoittavat asiakirjat, jotka täyttävät direktiiveissä asetetut koulutuksen vähimmäisvaatimukset kunkin ammatin osalta.

Ammattikokemusjärjestelmä sisältää lähinnä käsityötoimintaan liittyviä aloja. Jos direktiivissä lueteltujen toimintojen harjoittamiseen ryhtyminen tai sen harjoittaminen jäsenvaltiossa edellyttää yleisiä, kaupallisia tai ammatillisia tietoja ja kykyjä, kyseisen jäsenvaltion on hyväksyttävä riittäväksi todisteeksi näistä tiedoista ja kyvyistä kyseisen toiminnan aiempi harjoittaminen toisessa jäsenvaltiossa edellyttäen, että direktiivissä määritetyt toiminnan harjoittamiselle asetetut määräajat täyttyvät. Suomessa ei ole juurikaan ammatteja, jonka harjoittamiseen ryhtyminen tai harjoittaminen edellyttäisi ammattikokemusjärjestelmän mukaista pätevyyttä. Suomessa direktiivin soveltamisalaan on katsottu kuuluvan ainoastaan tietyt sähköalan työt.

Kaikki muut kuin yhdenmukaistamisjärjestelmään ja ammattikokemusjärjestelmään

kuuluvat ammatit kuuluvat yleisen tunnustamisjärjestelmän piiriin. Jos ammattipätevyys tunnustamista hakevan henkilön kotijäsenvaltiossa suoritettussa koulutuksessa tai ammatti-toiminnan laajuudessa on olennaisia eroja vastaanottavaan jäsenvaltioon verrattuna, voidaan henkilöltä tietyin edellytyksin vaatia sopeutumisan tai kelpoisuuskokeen suorittamista.

Yleiseen tunnustamisjärjestelmään sisältyvät pätevyystasot

Direktiivin 11 artiklassa ammattipätevyys jaetaan viiteen pätevyystasoon seuraavasti:

- a kotijäsenvaltion lakien, asetusten tai hallinnollisten määräysten mukaisesti nimetyn toimivaltaisen viranomaisen antama pätevyystodistus, jonka perustana on
 - i) joko koulutus, joka ei kuulu b, c, d tai e alakohdassa määriteltyjen todistusten tai tutkintotodistusten piiriin, tai tietty koe, jota ei edellä koulutus tai ammatin harjoittaminen jäsenvaltiossa täysipäiväisesti ja yhtäjaksoisesti kolme vuotta tai osa-aikaisesti vastaavan ajan kymmenen viimeksi kuluneen vuoden aikana, tai
 - ii) perus- tai keskiasteen yleissivistävä koulutus, jonka suorittaneen todistetaan hallitsevan yleissivistävät tiedot;
- b todistus, joka annetaan sellaisen keskiasteen koulutuksen suorittamisesta, joka on
 - i) joko yleissivistävää koulutusta, jota on täydennetty muilla kuin c alakohdassa tarkoitetuilla ammatillisilla opinnoilla tai koulutuksella ja/tai tämän koulutuksen lisäksi vaadittavalla harjoittelulla tai ammatin harjoittamisella, tai
 - ii) teknistä tai ammatillista koulutusta, jota on tarvittaessa täydennetty i alakohdassa tarkoitetuilla ammatillisilla opinnoilla tai koulutuksella ja/tai tämän koulutuksen lisäksi vaadittavalla harjoittelulla tai ammatin harjoittamisella;
- c tutkintotodistus, joka annetaan
 - i) joko muun kuin d ja e alakohdassa määritellyn keskiasteen jälkeisen koulutuksen suorittamisesta, jonka kesto on vähintään yksi vuosi tai sitä vastaava aika osa-aikaisesti ja jonka yhtenä pääsyvaatimuksena on pääsääntöisesti yliopistoon tai korkea-asteen koulutukseen pääsyn vaatimuksena olevan keskiasteen koulutuksen tai vastaavan toisen asteen koulutuksen suorittaminen, sekä keskiasteen jälkeisen koulutuksen lisäksi mahdollisesti vaadittavasta ammatillisesta koulutuksesta, tai
 - ii) säännellyn ammatin ollessa kyseessä, koulutuksesta, jossa on i alakohdassa mainittua koulutustasoa vastaava direktiivin liitteessä II oleva erityisrakenne ja joka johtaa vastaavaan ammatilliseen tasoon sekä antaa valmiudet vastaavantasoihin vastuisiin ja tehtäviin. Liitteessä II olevaa luetteloa voidaan muuttaa 58 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua menettelyä noudattaen sellaisen koulutuksen ottamiseksi huomioon, joka vastaa edeltävässä virkkeessä esitettyjä vaatimuksia;
- d tutkintotodistus, joka annetaan sellaisen keskiasteen jälkeisen koulutuksen suorittamisesta, jonka kesto on vähintään kolme mutta enintään neljä vuotta tai sitä vastaava aika osa-aikaisesti ja jota annetaan yliopistossa, korkeakoulussa tai muussa samantasoisessa oppilaitoksessa, sekä keskiasteen jälkeisen koulutuksen lisäksi mahdollisesti vaadittavasta ammatillisesta koulutuksesta;
- e tutkintotodistus, joka osoittaa sen haltijan suorittaneen keskiasteen jälkeisen vähintään neljä vuotta kestävä koulutuksen tai sitä vastaavan ajan osa-aikaisesti yliopistossa tai korkea-

asteen oppilaitoksessa tai muussa samantasoisessa koulutuslaitoksessa ja tarvittaessa suorittaneen keskiasteen jälkeisen koulutuksen lisäksi vaadittavan ammatillisen koulutuksen.

Sijoittelulla on tutkinnon suorittaneille suuri merkitys. Tutkinto voidaan tunnustaa myös siinä tapauksessa, että ulkomainen tutkinto on lähtömaassa sijoitettu yhtä tasoa alemmas kuin tulomaassa. Tulijalta voidaan tällöin vaatia täydennyksenä sopeutumisaika tai kelpoisuuskoe. Sen sijaan kahden tason yli ei tunnustamisessa voida hypätä.

Suomalaisten tutkintojen sijoittuminen pätevyystasojalle

Kuten edellä esitetystä voidaan havaita, pätevyystasojat perustuu koulutukseen. Keskeisiä kriteerejä ovat tutkintotodistuksen saamiseksi edellytetyn koulutuksen taso, luonne ja kesto. Suomalaiset opetussuunnitelmaperusteisesti suoritettavat tutkinnot sijoittuvat tasojalle seuraavasti.

Tasolle a) kuuluu Suomessa lukio, joka on jostain syystä otettu mukaan ammattipätevyysdirektiiviin, vaikka lukio ei olekaan ammatillisesti suuntautunut. Tasolle a) kuuluisi myös kaikki niin suppea ammatillinen koulutus, ettei se sijoittuisi ylemmille tasojalle. Suomessa ei tällaisia tutkintoja virallisessa koulutusjärjestelmässä ole.

Tasolle b) sijoittuu kaikki peruskoulun jälkeinen ammatillisesti suuntautunut toisen asteen koulutus. Suomessa tälle tasolle sijoittuvat ammatilliset perustutkinnot.

Tasolle c) ei Suomen nykyisessä koulutusjärjestelmässä ole opetussuunnitelmaperusteisia tutkintoja. Tasojilla d) ja e) on kyse korkeakoulututkinnoista.

Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen sijoittamista pätevyystasojalle vaikeuttaa se, että niitä koskevia todistuksia ei anneta koulutuksesta vaan tietyn osaamisen osoittamisesta. Todistukset, joiden perusteena on koe ilman edeltävää koulutusta, on kyllä noteerattu direktiivissä, mutta ne sijoittuvat alimmalle eli tasolle a). Eli jos ei löydetä keinoa sijoittaa ammatti- ja erikoisammattitutkintoja ylemmille pätevyystasojalle, niin muut jäsenmaat todennäköisesti tulkitsevat näiden tutkintojen kuuluvan tasolle a). Silloin ammatti- ja erikoisammattitutkintoja suorittaneet eivät pääse tutkintoaan vastaaviin tehtäviin sellaisiin maihin, joissa kyseistä tehtävää säädellään ja joissa kyseiseen tehtävään vaaditaan vähintään tason c) mukainen koulutus.

Ongelman ratkaisuehdotus

Tilastokeskuksen keräämien tietojen mukaan näyttötutkintoja suorittavista vain 3 % suorittaa tutkinnon ilman siihen valmistavaa koulutusta. Valtaosa tutkinnon suorittajista siis osallistuu valmistavaan koulutukseen. Koulutusaika luonnollisesti vaihtelee huomattavasti suorittajien aikaisemman koulutustaustan ja työkokemuksen perusteella, muutamasta päivästä pariin vuoteen.

Kun tilanne on tällainen, voidaan perustellusti katsoa, että vaikka tutkintojen suorittamisen näkökulmasta ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ovat ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomia, niin direktiivin soveltamisen näkökulmasta ammatti- ja erikoisammattitutkintotodistukset annetaan koulutuksesta. Kansallisessa Tilastokeskuksen koulutusluokituksessa (2003) ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot on sijoitettu tasolle 3 "Keskiaste". Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen sijoittamiselle direktiivin pätevyystasojalle johtoa on kuitenkin tarkoituksenmukaisempaa hakea näiden tutkintojen sijoittumisesta kansainvälisen koulutusluokituksen ISCED:in tasojalle. Tilastokeskuksen mukaan ammattitutkinnot (kuten myös ammatilliset perus-

tutkinnot) sijoittuvat ISCED-luokituksessa tasolle 3 “Keskiasteen koulutus” (Upper secondary education) ja erikoisammattitutkinnot tasolle 4 “Keskiasteen jälkeinen koulutus, joka ei ole korkea-asteen koulutusta” (Post-secondary non-tertiary education). Tältä pohjalta ammattitutkinnot sijoittuvat pätevyystasolle b) ja erikoisammattitutkinnot tasolle c).

Jotta muut jäsenmaat ryhtyvät johdonmukaisesti tulkitsemaan suomalaisia ammatti- ja erikoisammattitutkintoja b)- ja c)-tason tutkinnoiksi, tulee tästä sijoittelusta päättää lainsäädännössä.

Työryhmä esittää, että

- ammattipätevyuden tunnustamisdirektiivin voimaan saattamisen yhteydessä ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 12 §:ään lisätään säännös, jonka mukaan ammattitutkinto sijoittuu direktiivin 11 artiklassa tarkoitetulle pätevyystasolle b) ja erikoisammattitutkinto tasolle c); ja että
- kaikkien ammatillisten tutkintojen tutkintotodistuksiin sisällytetään maininta niiden sijoittumisesta direktiivin pätevyystasoille.

4.2 Eurooppalainen tutkintojen viitekehys

Osana Lissabon-ohjelmaa ja sitä toteuttavaa Koulutus 2010 ohjelmaa on komissio 5.9.2006 tehnyt ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston suositukseksi eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten (European Qualifications Framework, EQF) perustamisesta elinikäisen oppimisen edistämiseksi (KOM(2006) 479 lopullinen). Opetusministerineuvosto saavutti yksimielisyyden yleisnäkemyksestä komission suositukseen kokouksessaan 14.11.2006. Euroopan parlamentin näkemys valmistunee vuoden 2007 alkupuolella, jonka jälkeen neuvosto ja parlamentti ryhtyvät sovittamaan näkemyksiään yhteen.

Suositus ehdotuksen tavoitteena on parantaa EU:n kansalaisten kansainvälistä liikkuvuutta ja edistää elinikäistä oppimista helpottamalla mm. tutkintojen vastaavuuksien määrittämistä ja vertailua. Ehdotus tarjoaa yhteisen viitekohdan ja viitekehysten jäsenvaltioiden väliselle yhteistyölle. Suositusluonnoksen mukaan jäsenvaltioiden olisi vahvistettava yhteydet oman tutkintojärjestelmänsä ja EQF-kehysten välille vuoteen 2009 mennessä. Käytännössä se merkitsisi, että jäsenvaltioiden tulisi liittää kansalliset tutkintotasonsa EQF:n tasoihin ja luoda kansallinen tutkintojen viitekehys soveltuvin osin kansallista lainsäädäntöä ja käytäntöä noudattaen. Suositusehdotuksen mukaan tulisi vuoteen 2011 mennessä kaikista myönnettyistä uusista tutkintotodistuksista ilmetä, mille EQF:n tasolle ne sijoittuvat. Neuvoston yleisnäkemyksen mukaan kumpaakin määräaika tulisi lykätä vuodella.

Suositus ehdotuksessa jäsenvaltioita kehoitetaan toiminnan koordinoimiseksi perustamaan kansallinen EQF-keskus. Lisäksi ehdotuksessa komissiota kehoitetaan perustamaan EQF-keskusten, eurooppalaisten työmarkkinaosapuolten ja muiden soveltuvien sidosryhmien edustajista muodostuva neuvoa-antava ryhmä.

Suositus ehdotukseen mukaan yhtenä kansallisten EQF-keskusten tehtävänä olisi ehdotuksen liitteenä olevien koulutuksen yleisten laadunvarmistusperiaatteiden edistäminen ja soveltaminen EQF:n toimeenpanossa. Neuvoston yleisnäkemyksen mukaan EQF:ään liittyvä laadunvarmistus kuuluu jäsenvaltioille ja liitteenä olevia periaatteita tulee soveltaa vain EQF:n soveltamisessa korkea-asteen koulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa, ei kaikessa koulutuksessa.

EQF on rakennettu elinikäisen oppimisen näkökulmasta ja se kattaa yleissivistävän

koulutuksen, ammatillisen koulutuksen, korkea-asteen koulutuksen ja aikuiskoulutuksen. EQF:n perusta ovat suositukseen sisältyvät kahdeksan tasoa, jotka kuvaavat tutkinnon suorittaneiden oppimistuloksia. Oppimistulokset on määritelty henkilön tietoina, taitoina ja pätevyytinä. Tasot 5-8 vastaavat Bolognan prosessin mukaisia eurooppalaisen korkeakoulutusalueen tutkintojen viitekehysten syklien kuvauksia.

Suosituksena mukaan tutkinnon sijoittaminen EQF:n tasolle ei vaikuttaisi muuttajan ammattipätevyysdirektiivin mukaisiin oikeuksiin.

EQF:ää koskevan suosituksen valmistelun ollessa vielä kesken työryhmä ei ole ryhtynyt arvioimaan EQF:n yhteyksiä Suomen ammatilliseen tutkintojärjestelmään. Työryhmä katsoo, että EQF:n kansallista soveltamista koskevan valmistelun tulee aikanaan tapahtua koulutus- ja tutkintojärjestelmän kokonaisuuden kattavana.

Ammatillisten perustutkintojen katvealueita täydentävät ammattitutkinnot

Ammatillisten tutkintojen asemointiryhmän selvityksen mukaan 21 nykyisen ammattitutkinnon keskeinen sisältö sijoittuu työelämän osa-alueille, joita mikään ammatillinen perustutkinto ei merkittävästi kata. Lisäksi 37 nykyisen ammattitutkinnon keskeinen sisältö sijoittuu työelämän osa-alueille, jonka perustutkinnot kattavat vain osittain.

Nämä tutkinnot ovat seuraavat:

HUMANISTINEN JA KASVATUSALA

Kielitieteet

- Asioimistulkin at

Muu humanistisen ja kasvatustieteen alan koulutus

- Surtion at

KULTTUURIALA

Käsi- ja taideteollisuus

- Kultaajakisällin at
- Luonnontieteellisen alan konservoinnin at
- Romanikulttuurin ohjaajan at

Viestintä- ja informaatiotieteet

- Informaatio- ja kirjastopalvelun at

Teatteri ja tanssi

- Teatterialan at

YHTEISKUNTATIEDEIDEN, LIIKETALouden JA HALLINNON ALA

Liiketalous ja kauppa

- Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen at
- Isännöinnin at
- Kiinteistönvälitysalan at
- Rahoitus- ja vakuutusalan at
- Ulkomaankaupan at
- Viestinvälitys- ja logistiikkapalvelujen at
- Virastomestarin at
- Yrittäjän at

TEKNIIKAN JA LIIKENTEEN ALA

Arkkitehtuuri ja rakentaminen

- Ammattisukeltajan at
- Kaukolämpöasentajan at
- Lämmityslaitteasentajan at
- Rakennustuotannon at
- Rakennustuotealan at
- Teollisuusputkiasentajan at
- Vesihuoltoalan at

Kone-, metalli- ja energiatekniikka

- Hitsaajan at
- Kaivosalan at
- Laivanrakentajan at
- Metallien jalostuksen at
- Rakennuspeltisepän at

Sähkö- ja automaatiotekniikka

- Elektroniikka- ja sähköteollisuuden at
- Kiskoliikenteen turvalaitteasentajan at
- Kotitalouskoneasentajan at
- Voimalaitoksen käyttäjän at

Prosessi-, kemian- ja materiaalitekniikka

- Lasikeraamisen alan at

Ajoneuvo- ja kuljetustekniikka

- Ajoneuvonosturinkuljettajan at
- Lastinkäsittelyalan at
- Lentoasemapalvelujen at
- Pienkonemekaanikon at
- Puutavaran autokuljetuksen at

Muu tekniikan ja liikenteen alan koulutus

- Kivimiehen at
- Nuohoojan at
- Ympäristöhuollon at

LUONNONVARA- JA YMPÄRISTÖALA

Maatilatalous

- Luonnonmukaisen tuotannon at
- Mehiläistarhaajan at
- Seminologin at

Puutarhatalous

- Arboristin at
- Viinintuotannon at

Metsätalous

- Bioenergia-alan at

Muu luonnonvara-alan ja ympäristöalan koulutus

- Eläintenhoitajan at
- Golfkentänhoitajan at

SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

Sosiaaliala

- Koulunkäyntiavustajan at
- Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajan at
- Perhepäivähoitajan at

Terveysala

- Jalkojenhoidon at
- Sairaankuljettajan at

Sosiaali- ja terveysalojen yhteiset

- Päihdetyön at

Kuntoutus ja liikunta

- Hierojan at
- Liikuntapaikkojenhoitajan at

Tekniset terveyspalvelut

- Optiikkahiojan at
- Välinehuoltajan at

08. 12. 2006

ad N:o 6 P/MO 2006

Opetusministeriölle

Lausuma OPM:n työryhmämuistioon Ammatillisten tutkintojen kehittämisperiaatteet ja asema koulutusjärjestelmässä

Tavoite ammatillisten tutkintojen ja näyttötutkintojen aseman selkeyttämiseksi koulutusjärjestelmässämme on tärkeä ja tarpeellinen.

Em. tavoite jäi mielestäni saavuttamatta, koska muistiossa käytettyjä käsitteitä ei ole määritelty yksiselitteisesti. Käsitteiden epämääräisyyden vuoksi ehdotusten sisältöä ja vaikutuksia ei pysty arvioimaan.

Muistiossa ehdotetaan, että kaikki ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot tuottavat yleisen jatko-opintokelpoisuuden. Perusteluna käytetään koulutuksellisten umpiperien purkamista. Vastustan ehdotusta esitetystä muodosta. Nykyjärjestelmä ei aiheuta umpiperiä. Jokainen aikuinen voi hakeutua mm. yliopistoon avoimen yliopiston väylän kautta, koska näyttötutkinnon suorittajat ovat aikuisia, usean vuoden työelämässä toimineita. Umpiperä-ajattelu koskee nuoria. Opetusviranomaisten tulisi selvittää, pitääkö korkeakouluopintoihin pyrkivältä edellyttää 12 -vuotista koulutusta jonkin säädöksen perusteella. Näyttötutkinnon suorittaneille tulisi säätää yleinen jatko-opintokelpoisuus vain silloin, kun he suorittavat vapaaehtoisen, yleissivistävän moduulin, joka takaa heille tosiasiallisen kelpoisuuden.

Työryhmän olisi tullut tehdä konkreettiset ehdotukset mm. yliopistojen täydennyskoulutusvoimavarojen lisäämisestä. Koska ehdotukset sisältävät kannanottoja korkeakoulutettujen täydennyskoulutukseen oppisopimuskoulutuksena, olisi työryhmän pitänyt tehdä yhteistyötä OPM:n toisen työryhmän "Virkasuhteisten henkilöiden oppisopimuksen kehittäminen", kanssa tai jättää em. asiat tälle työryhmälle. Viimeksi mainitun työryhmän tehtävänä on tammikuun loppuun mennessä kartoittaa virkasuhteisten oppisopimuskoulutukseen osallistumiseen liittyvät ongelmat ja tehdä toimenpidesuunnitelma ja ehdotus säädosmuutoksista. Virkasuhteisista em. koulutukseen osallistuneista valtaosa on korkeakoulututkinnonsuorittaneita.

Merja Laamo

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Emme voi kaikilta osin yhtyä työryhmän esityksiin, jotka koskevat ammatillisia perustutkintoja kohdennetumpien ammattitutkintojen kehittämistä, yleistä jatko-opintokelpoisuutta ammatti- ja erikoisammattitutkinnon tutkinnon tai aikaisemmin lyhyen ammatillisen tutkinnon suorittaneille, emmekä ehdotuksiin ammatillisten tutkintojen sijoittelusta ammattipätevyysdirektiivissä.

Työryhmän ehdotukset (luku 2.3) ammatillisia perustutkintoja kohdennetumpien ammattitutkintojen käytön lisäämisestä ovat ristiriidassa muiden tutkintojärjestelmän kehittämistä koskevien ehdotusten kanssa. Ehdotukset eivät ole muun muassa linjassa kaikkien ammatillisten tutkintojen joustavoittamisen tavoitteen kanssa. Työelämän ja yksilöiden muuttuviin osaamistarpeisiin vastaaminen edellyttää, että ammatillisten tutkintojen järjestelmää tulisi kehittää kokonaisuutena. Näin voitaisiin joustavasti ja tehokkaasti vastata työelämän ja yksilöiden osaamistarpeisiin ja tutkintojärjestelmä olisi selkeä ja johdonmukainen. Kaikkia ammatillisia tutkintoja ja niiden osia tulee voida hyödyntää joustavasti ja tarkoituksenmukaisella tavalla erityyppisiin osaamistarpeisiin vastaamisessa. Tehty esitys ei tue tätä periaatetta.

Työryhmä ei ole selvittänyt ammatinvaihtajien osaamistarpeita, osaamisohjaa ja ammatinvaihtotilanteissa hyödynnettyjä tutkintoja niin kattavasti, että esitys ammatinvaihtotilanteisiin soveltuvien ammattitutkintojen lisäämisestä voitaisiin kaikilta osin perustella. Ammatinvaihtotilanteissa yksilöiden osaamistarpeet vaihtelevat suuresti ammatti-siirtymän sekä aikaisemman osaamisen ja työkokemuksen mukaan. Lisäksi eri toimialoilla tarpeet vaihtelevat suuresti. Tämä puolestaan vaikuttaa siihen, miten ja millaisia ammatillisia tutkintoja voidaan hyödyntää ammatinvaihtotilanteiden tukemisessa. Tutkintojen kehittämisessä ei saa keskittyä vain yhden tutkintotyyppin kehittämiseen.

Koko ammatillisten tutkintojen järjestelmää tulisi kehittää työelämän ja yksilöiden näkökulmasta johdonmukaisena kokonaisuutena, joka tukee ammatinvaihtotilanteita kaikkien tutkintojen ja niiden osien avulla. Työelämän erityisten tarpeiden mukaisesti tutkintorakenteessa voi olla myös ammatillisia perustutkintoja kohdennetumpia ammattitutkintoja, mutta niiden systemaattinen lisääminen nykyisestä ei ole perusteltua. Tämä lisääisi päällekkäisyyttä ammatillisten perustutkintojen kanssa ja vahvistaisi ammatillisten perustutkintojen ja ammattitutkintojen kehittämisen erillisyyttä. Lisäksi muista ammattitutkinnoista osaamisvaatimuksiltaan poikkeavien ammattitutkintojen määrän lisääminen aiheuttaisi epäselvyyttä ammattitutkintojen osaamisvaatimuksista ja tarkoituksesta.

Työryhmä esittää (luku 3.1.3.), että kaikille ammatillisen tutkinnon suorittaneilla tulisi olla yleinen jatko-opintokelpoisuus. Ehdotus on periaatteellisesti tärkeä, mutta sen toteuttaminen edellyttäisi huomattavasti syvällisempää analyysia jatko-opintokelpoisuuden myöntämisen perusteista ja vaikutuksista ammatillisen tutkinnon suorittaneiden mahdollisuuksiin hakeutua korkea-asteen koulutukseen ja menestyä korkeakouluopinnoissa. Tällaista analyysia ei työryhmä ole voinut toimikautensa puitteissa tehdä. Tästä syystä tulisi selvittää tarkemmin, millä edellytyksillä yleinen jatko-opintokelpoisuus on myönnettävissä kaikille ammatillisen tutkinnon suorittaneille. Nykyisessäkin tilanteessa ei ole osoitettavissa sellaisia umpiperiä, jotka estäisivät ammatillisen tutkinnon suorittaneiden hakeutumisen korkeakouluopintoihin.

Kysymys ammatillisten tutkintojen sijoittamisesta ammattipätevyysdirektiiviin olisi edellyttänyt perusteellisempaa käsittelyä. Erikoisammattitutkintojen osalta perustelu niiden sijoittamiselle direktiivin tasolle c ei ole kaikilta osin perusteltua. Kansallisessa lainsäädännössä erikoisammattitutkinnot kuuluvat toisen asteen koulutukseen, kansainvälisessä ISCED-luokituksessa toisen asteen jälkeiseen koulutukseen. Työryhmä ei selvittänyt, tuleeko sijoittelussa soveltaa ensisijaisesti kansallista lainsäädäntöä vai kansainvälistä luokitusta.

Mika Tammilehto

Sēja Rasku

Sirkka-Liisa Kärki

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 978-952-485-284-5

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet
puhelin / telefon (09) 7010 2363
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi